

KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır. Heydər Əliyev

DIPLOMAT

№ 12 (524) 25-31 mart, Adar, sal. il 2023
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasî

Qiyməti: 40 qəpik
Həjəy: 40 qəpik

31 MART AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI GÜNÜDÜR
31-ê ADARÊ ROJA KOMKÛJÎYA GELÊN AZERBAJCANÊYE

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev Əmlak Məsələləri Dövlət Xidmətinin yeni inzibati binasının açılışında iştirak edib

Səh. 10-11

Xocalı soyqırımı Kürdüstanın Ərbil şəhərində keçirilən konfranslarda qaldırılıb

Səh. 18

Serok Barzanî: Mihemed Xalid Boselî qehremanekî gelê Kurdistanê bû

Səh. 18

Nəçirvan Barzanî salvegera damezrandina partiyên Komunist ên Iraq û Kurdistanê pîroz kir

Səh. 20

Serokwezîr Mesrûr Barzanî nameyek ji Wezîra Derve ya Almanyayê wergirt

Səh. 8-9

Ermənilərin "dənizdən dənizə" Ermənistan xülyasını gözündə qoyan İsmayil ağa simko

Səh. 13

KÜRD XALQININ QƏHRƏMAN OĞLU QAÇAQ NƏBİ

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva "Qarabağ" və "Qalatasaray" komandalan arasında keçirilən xeyriyyə oyununa baxıblar

Səh. 2

Daşkəsəndə "31 Mart - azərbaycanlıların soyqırımına siyasi qiymət verilməsində ümummilli lider Heydər Əliyevin tarixi rolu" mövzusunda dəyirmi masa keçirilib

Səh. 3

XX əsrdə erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

Səh. 5-6

Kürd yoxsa Erməni Soyqırımı; Fərziyyələr və Həqiqətlər

Səh. 7

Faciələrimizi yaşadaraq, erməni daşnaqlarının xislətini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq hər bir Azərbaycan vətəndaşının borcudur

Səh. 12

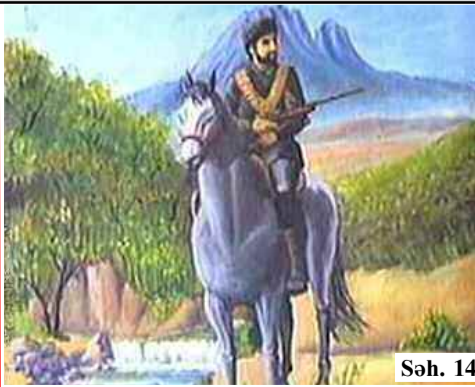
Zəngəzurun Hacısamlı camaatı

Səh. 15

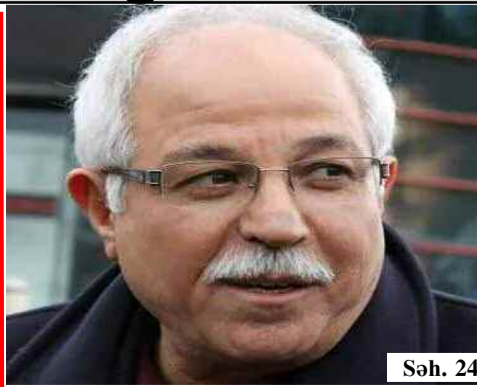
Səh. 4

SOYQIRIM – tarixin qanlı səhifəsi

Səh. 14

Xudu Məmmədovun axtardığı, ermənilərə qan udduran laçınlı Çal Aslan

Səh. 24

İdama Qadi Mihemed / Pirtuka Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî

Səh. 29

Конфликт между Турцией и РПК повлиял на уровень безработицы в Дохуке

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva "Qarabağ" və "Qalatasaray" komandaları arasında keçirilən xeyriyyə oyununa baxıblar

Martın 26-da Bakı Olimpiya Stadionunda Ağdamın "Qarabağ" və İstanbulun "Qalatasaray" komandaları arasında xeyriyyə oyunu keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva stadionda oyuna baxıblar.

FIFA referisi Əliyar Ağayevin idarə etdiyi oyunda "Qalatasaray" komandası erkən qolla hesabı açıb. Matçın 4-cü dəqiqəsində İstanbul təmsilçisinin heyətində Bafetimbi Qomis fərqlənib. Görüşün 19-cu dəqiqəsində "Qarabağ"ın oyunçusu Redon Cica hesabı bərabərləşdirib. "Qalatasaray" matçın 87-ci dəqiqəsində Mauro İkardinin 11 metrlik cərimə zərbəsindən vurduğu qol sayəsində yenidən hesabda irəli çıxıb. Bu oyunda sonuncu qol olub. Beləliklə, "Qarabağ" – "Qalatasaray" xeyriyyə matçı İstanbul təmsilçisinin qələbəsi ilə başa çatıb - 1:2.

"Qalatasaray" futbol klubunun prezidenti Dursun Özbək Prezident İlham Əliyevə üzərində komandanın oyunçularının imzası olan formanı və digər xatirə hədiyyələrini təqdim etdi.

Bu oyun qardaş Türkiyədə baş vermiş "Əsrin fəlakəti"nin - güclü zəlzələnin fəsadlarının aradan qaldırılmasına yardım məqsədilə təşkil olunub. Görüşdən əldə olunacaq bütün gəlirlər zəlzələdən əziyyət çəkənlərə yardım üçün Türkiyəyə göndəriləcək. Oyun üçün satışı çıxarılmış 62 mindən çox biletin hamısının qısa müddətdə satılması bu qarşılaşmaya göstərilən böyük maraqla yanaşı, Azərbaycan xalqının çətin gündə qardaş Türkiyə ilə sarsılmaz həmrəylik nümayiş etdirməsinin də əyani təsdiqidir.

Prezident İlham Əliyev Əmlak Məsələləri Dövlət Xidmətinin yeni inzibati binasının açılışında iştirak edib

İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Əmlak Məsələləri Dövlət Xidmətinin paytaxt Bakıda yeni inzibati binası istifadəyə verilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yeni binanın açılışında iştirak edib.

Qeyd edək ki, son illərdə paytaxtda modern üslubda tikilən hündürmərtəbəli binalar sırasına daha biri əlavə olunub. Ulu Öndər Heydər Əliyevin adını daşıyan prospektde ucaldılan yeni bina da müasir memarlığı ilə diqqəti cəlb edir.

İqtisadiyyat naziri Mikayıl Cəbbarov bina barədə dövlətimizin başçısına məlumat verdi.

Bildirildi ki, bina modern və postmodern üslubda layihələndirilib və mürekkəb konstruktiv quruluşa malikdir. Hündürlüyü 125 metr olan bina 33 mərtəbədən ibarətdir. Yükdaşıyan konstruksiyaları 9 ballıq zəlzələyə davamlı olan binanın hər mərtəbəsi digər mərtəbəyə nisbətə 2,65 dərəcə dönmür və

nəticədə fasad müstəvisi 90 dərəcəlik burulma effekti yaradır.

Binanın daha bir diqqətçəkən cəhəti isə yuxarıdan baxanda kürsü mərtəbəsinin Azərbaycanın xəritəsi formasında inşa edilməsi və şərq tərəfdən "Xəzər dənizi" dekorativ hovuzu ilə əhatə olunmasıdır. İşçi mərtəbələri 254 otaqdan ibarət olan binada 537 əməkdaşın fəaliyyəti üçün hər cür şərait yaradılıb. Binada müxtəlif tədbirlərin keçirilməsi üçün hər cür şəraitə malik və müasir multimedia vasitələri ilə təchiz olunmuş konfrans və iclas zalları, həmçinin müxtəlif təyinatlı iclas otaqları, yeməxanalar var. Binadaxili mikroiklimin təmin olunması, səmərəli enerji sərfiyyatının tənzimlənməsi, işıqlandırma, yanğınsöndürmə və təhlükəsizlik sistemlərinin idarə edilməsi, fəvqəladə hallar zamanı mühəndis-texniki sistemlərin tənzimlənməsi üçün İdarəetmə Mərkəzi qurulub.

Göründüyü kimi, yeni binada tikintidə müasir çağırışların paytaxtımızın infrastrukturuna inteqrasiyası ilə yanaşı, işçi heyətin daha səmərəli çalışması üçün hər cür şərait yaradılıb.

Qeyd edək ki, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən məqsədyönlü islahatlar çərçivəsində əmlak məsələləri sahəsində də bir sıra irəliləyişlərə nail olunub. Belə ki, dövlət əmlakının idarə edilməsi, özəlləşdirilməsi, daşınmaz əmlakın qeydiyyatı və kadastrı, torpaq idarəçiliyi və digər sahələrdə mühüm işlər görülüb. Vətəndaşlara və sahibkarlara göstərilən dövlət xidmətlərində şəffaflığın artırılmasına, elektron xidmətlərin genişləndirilməsinə, vətəndaş məmnunluğunun yüksəldilməsinə xüsusi diqqət yetirilir. Bunun nəticəsidir ki, 2022-ci ildə vətəndaşlardan, sahibkarlardan, bələdiyyələrdən, dövlət qurumlarından Xidmətə 1 milyona yaxın elektron müraciət daxil olub.

Xüsusi vurğulayaq ki, "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Programı"nda əks etdirilən tədbirlər, o cümlədən həmin ərazilərdə yerquruluşu, torpaqların elektron kadastr uçotu, torpaq tədqiqatları, torpaqların idarə edilməsi və işğal nəticəsində dəymiş ziyanın müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı işlər davam etdirilir. Məsələn, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə ötən il 390 min hektar sahədə yerquruluşu, 283 min hektarda çöl torpaq tədqiqatı, 309 min hektarda geobotaniki tədqiqat işləri görülüb. Həmçinin azad edilən ərazilərdə indiyədək 14,1 min daşınmaz əmlakın ilkin inventarlaşdırılması işləri tamamlanıb. Bu sahədə uğurlardan biri də işğaldan azad edilmiş ərazilərdəki daşınmaz əmlak və infrastruktur obyektləri barədə toplanmış məlumatların etibarlı surətdə qorunmasının və səmərəli istifadəsinin təmin edilməsi məqsədilə Qarabağ Rəqəmsal Geo-İnformasiya Sistemlərinin yaradılmasıdır. Bu günədək rəqəmsallaşdırılması mümkün olan 164 minə yaxın tikili və qurğudan təqribən 145 mini təsbit olunub və həmin sistmə daxil edilib.

31 MART - AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI GÜNÜDÜR

SOYQIRIM – tarixin qanlı səhifəsi

Azərbaycanlılara qarşı iki əsr davam edən soyqırım düşünülmüş şəkildə genişmiqyaslı qanlı aksiya nəticəsində yüzlərlə yaşayış məntəqəsini yerlə-yeksan edib, minlərlə azərbaycanlıyı böyük qəddarlıqla qətlə yetirmişlər. Ermənilərin Azərbaycana qarşı

lərindən başlayaraq bütün Bakı quberniyasında yaşayan azərbaycanlıların çıxarılması məqsədlərini güdən cinayətkar planın, reallaşdırılmasına başlayır. 1918-ci ilin mart-aprel aylarında isə qanlı hadisələr zirvə nöqtəsinə çatıb. O aylarda ermənilər tərəfindən

nistan SSR-dən çıxarılmasını eləcə də qonşu respublikaların torpaqları hesabına öz ərazilərini böyütməkdə davam ediblər. 1943-cü ildə Tehranda keçirilən konfransda ermənilər İranda yaşayan ermənilərin Sovetlər Birliyinə köçürülməsinə icazə verilməsi xahişi ilə SSRİ xarici işlər naziri Molotova müraciət edirlər. Bu məsələdə Stalinin razılıq verməsi faktiki olaraq azərbaycanlıların 1948-53-cü illərdə kütləvi şəkildə Ermənistanı deportasiya olunmasının əsasını qoyur.

1988-ci ildən başlayaraq yenidənqurma, aşkarlıq prosesi antiazərbaycan əhvalruhiyyəsinin və ərazi iddialarının yeni dalğasını yaratdı. 1945-ci ildə sınaqdan çıxarılmış guya Ermənistanla Qarabağın iqtisadi cəhətdən bir-birinə bağlı olması barədə əsassız iddialarla erməni millətçiləri azərbaycanlıları Ermənistanı qovmağa, Qarabağı isə Azərbaycandan ayırmağa başladılar. 1988-ci ildən başlayaraq kütləvi hədə qorxular, fiziki güc, ölüm, kəndlərin talan edilməsi yandırılması həyata keçirilir. Qukarkda baş verən qanlı hadisələr nəticəsində 70 nəfər öldürülür, onların 21-i qadın 6-sı uşaq olur. Vardenis rayonunda isə 40 nəfər öldürülür. Ermənistanın digər rayonlarından - Yerevan, Masis, Kalinin, Kadjaran, Qafan, Kirovakan, Qoris, Sisian, Amasiya və Alaverdidən 250 min azərbaycanlı öz ev-əşiyindən qovulur. 1905-1920-ci

qədər adam doğma yurdundan didərgin düşdü. Tarixən Azərbaycan xalqına qarşı soyqırım siyasəti həyata keçirən erməni millətçiləri öz vəhşi simalarını bir daha bütün dünyaya nümayiş etdirərək Xocalını yerlə-yeksan etdilər. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən ölüm doğan gecədə hələ də dəqiq olmayan məlumatlara görə, 613 nəfər xocalı şəhid oldu. Onlardan ancaq 335 nəfərinin meyidini dəfn etmək mümkün olub. 1275 nəfər dinc sakin girov götürülüb, onlardan 150 nəfərinin taleyi bu gün də məlum deyil.

Bu faktlardan görüldüyü kimi, ermənilər öz şovinist məqsədlərinə çatmaq üçün beynəlxalq hüquq normalarına məhəl qoymadan bütün mümkün vasitə və metodlardan istifadə ediblər. Sovet hakimiyyəti illərində ermənilər adət etdikləri metodlarla azərbaycanlıların daimi yaşadıkları Ermənistan SSR-dən çıxarılmasını eləcə də qonşu respublikaların torpaqları hesabına öz ərazilərini böyütməkdə davam ediblər.

Azərbaycanın XIX-XX əsrlərdə baş verən bütün faciələri torpaqlarının zəbti ilə müşayiət olunaraq, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı düşünülmüş, planlı surətdə həyata keçirdiyi soyqırımı siyasətinin ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil etmişdir.

Bu hadisələrin yalnız birinə - 1918-ci il mart qırğınına siyasi qiymət vermək cəhdi göstərilmişdir. Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin varisi kimi Azərbaycan Respublikası bu gün onun axıra qədər həyata keçirə bilmədiyi qərarların məntiqi davamı olaraq soyqırım hadisələrinə siyasi qiymət vermək borcunu tarixin hökmü kimi qəbul edir. 31 Mart faciəsi tarixə qanlı bir ləkədir. Bu qanlı ləkə, bu faciə düşmənin üzündəki maskaların düşdüyü və canilərin bütün çılpıqlığı ilə ortaya töküldüyü gündə baş verib. Bu qanlı faciənin gözə çarpan obyektiv mənzərəsi sadəcə kökündən yıxılmaq istəyən böyük bir imratorluğun çökməsindən ibarətdir.

Hər şeydən əvvəl, hamımızın birinci vəzifəsi millətimizin üzərindən bu qanlı ləkəni silmək, onları tarix önündə təsvir etmək və bu qanlı ləkəni bir daha təkrar etməmək, onların murdar və maskalı üzlərinə çırpmaqdır. Milli intibah müsəlman Türk düşmənlərinin məzarı və ölümü olacaqdır.

26 mart 1998-ci ildə "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" Azərbaycan Respublikası prezidenti H.Əliyevin "31 Mart Azərbaycanlıların soyqırımı Günü" kimi qeyd olunması üçün xüsusi fərmanı olmuşdur. 28 mart 2006-cı ildə Azərbaycan Respublikası

uzun illər boyu apardığı ardıcıl etnik təmizləmə, soyqırım və təcavüzü nəticəsində minlərlə insan evindən-obasından didərgin düşmüşdür. Soyqırım siyasətini həyata keçirmək üçün IV-XIX əsrlər ərzində öz dövlətlərinə malik olmayan ermənilər "Böyük Ermənistan" dövlətini yaratmaq üçün Rusiyanın imperiya siyasətindən alət kimi istifadə etmişdilər.

Azərbaycanın XIX-XX əsrlərdə baş verən bütün faciələri torpaqlarının zəbti ilə müşayiət olunaraq, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı düşünülmüş, planlı surətdə həyata keçirdiyi soyqırımı siyasətinin ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil etmişdir.

1813-1828-ci illər Rusiya ilə İran arasında gedən iki müharibənin (1804-1813, 1826-1828) sonunda imzalanmış Gülistan (12 oktyabr 1813-cü il) və Türkmənçay (10 fevral 1828-ci il) müqavilələri Azərbaycan xalqının tarixində faciəvi rol oynamış və Azərbaycanın parçalanmasına gətirib çıxarmışdır. Azərbaycanın şimalı Rusiyanın, cənubu isə İranın idarəçiliyinə keçmişdir.

1905-1906 illərdə İrəvan və Gəncə quberniyalarının 200, Şuşa, Cəbrayıl və Zəngəzurun isə 75 azərbaycanlı kəndini ermənilər talan ediblər. Statistik məlumatlara əsasən demək olar ki, 1905-1907-ci illərdə baş verən hadisələrdən sonra azərbaycanlılara qarşı kütləvi repressiyalar gizli şəkildə aparılıb.

1916-cı ilin məlumatları göstərir ki, 1831-ci illə müqayisədə həmin il İrəvan quberniyasının 5 əyalətində əhalinin sayı 40 dəfə artaraq 14 min 300-dən 570 min nəfərədək yüksəlmişdir. Ancaq həmin zaman kəsiyində azərbaycanlıların sayı cəmi 4,6 faiz artaraq 246 min 600 nəfər təşkil edib. Yaxud başqa bir nümunə, əgər 1886-1897-ci illərdə əhalinin mütləq artımı 40 min nəfər olubsa, 1905-1916-cı illərdə bu rəqəm cəmi 17 min nəfər olub. Halbuki hələ 1905-ci ildə 1886-cı illə müqayisədə əhalinin sayı 61 min nəfər çox olub. Bu rəqəmlər çar Rusiyasının idarəçiliyi dövründə erməni millətçilərinin şovinist siyasətini həyata keçirməsindən, "Türksüz Ermənistan" planının reallaşdırılması istiqamətində azərbaycanlıların qovulmasından xəbər verir.

1918-1920-ci illər Birinci dünya müharibəsindən sonra Rusiyada yaranmış vəziyyətdən istifadə edən ermənilər 1917-ci ildə baş vermiş fevral və oktyabr inqilablarından sonra öz istəklərinə bolşevizm bayrağı altında nail olmağa cəhd edirlər. Bakı Soveti əksinqilabi elementlərlə mübarizə şüarı altında 1918-ci ilin əvvəl-

törədilən cinayətlər azərbaycan xalqının yaddaşında silinməz iz qoyub. Təkcə milli mənsubiyyətinə görə minlərlə dinc azərbaycanlı məhv edilib. Ermənilər evləri yandırır, insanları diri-diri oda atırdılar. Onlar tərəfindən milli memarlıq abidələri məktəblər, xəstəxanalar, məscidlər və digər tikililər dağıdılıb. Azərbaycanlıların soyqırımı xüsusi qəddarlıqla Bakı, Şamaxı, Quba, Qarabağ, Zəngəzur, Naxçıvan, Lənkəran və Azərbaycanın digər ərazilərində həyata keçirilir. Bu torpaqlarda kütləvi qaydada dinc əhali qırılmış, kəndlər yandırılmış, milli mədəniyyət abidələri məhv edilmişdir.

1918-ci ilin mart-aprelində Bakı, Şamaxı, Quba, Muğan və Lənkərandə ermənilər 30 mindən çox azərbaycanlıyı qətlə yetirmiş, 10 minlərlə insanı öz torpaqlarından qovmuşdur. Təkcə Bakıda 10 minə yaxın azərbaycanlı xüsusi qəddarlıqla öldürülüb, Şamaxıda 58 kənd dağıdılmış 7 min nəfər (1653 qadın, 965 uşaq) məhv edilmişdir. Quba ərazisində 122, Qarabağın dağlıq hissəsində 150, Zəngəzurdə 115, İrəvan quberniyasında 211, Qars əyalətində 92 kənd yerlə yeksan olunmuş; əhali üzərində yaş və cinsə məhəl qoymadan qətlə həyata keçirilmişdir. İrəvan azərbaycanlılarının çoxsaylı müraciətlərinin birində ("Aşxadavor" ("Əməkçi") qəzeti, 2 noyabr 1919-cu il) göstərilirdi ki, azərbaycanlıların bu tarixi şəhərində və onun ətrafında qısa zaman ərzində 88 kənd dağıdılmış, 1920 ev yandırılmış, 131 min 970 nəfər isə öldürülmüşdür.

28 may 1918-ci ildə Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaradılması da qurbansız ötürməyib. ADR-in Nazirlər Sovetinin sədri F.X.Xoyskinin xarici işlər naziri M.H.Hacinskiyə yazdığı məktubda deyilir: "Ermənilərlə biz bütün mübahisələrə son qoymuşuq. Onlar ultimatumu qəbul edib müharibə ilə qurtaracaqlar. Biz ermənilərə İrəvanı güzəştə getdik. Cənubi Qafqazda 3 suveren respublikanın yaranması və müttəfiqlərin köməyi ilə Ermənistan ərazisi 1 milyon 510 min nəfər əhali ilə (795 min erməni, 575 min müsəlman, 140 min digər xalqlar) 17 min 500 ingilis kvadrat mili həcmində olur. Bununla kifayətlənməyən ermənilər heç bir şeyə məhəl qoymadan "Böyük Ermənistan" ideyası ətrafında Gürcüstanın tərkibində olan Axalkalaki, Borçalı, Azərbaycanın Qarabağ, Naxçıvan, Gəncə quberniyasının cənub hissəsinə iddia irəli sürürlər.

1948-1953-cü illər Sovet hakimiyyəti illərində ermənilər adət etdikləri metodlarla azərbaycanlıların daimi yaşadıkları Ermə-

illərin tarixi yenidən təkrar olunur - qadın və uşaqlar, yaşlılar qarlı dağlar aşaraq, donadona, insani itkilər verə-verə öz xilaslarını Azərbaycanda axtarırdılar. Yenidən 1948-53-cü illərin tarixi təkrar olunur - İttifaqın mərkəzi hakimiyyətinin qərarları ilə azərbaycanlı qaçqınların Qarabağda yerləşdirilməsinə icazə verilmir, onlar özlərinə çadır şəhərciklərində sığınacaq tapırlar. 1991-ci il

avqustun 8-də (18 fevral 1929-cu ildə Ermənistanın tərkibinə verilib) sonuncu azərbaycan kəndi Nüvədidən əhalinin çıxarılmasından sonra Ermənistan faktiki olaraq monomillətçi dövlətə çevrildi. "Türksüz Ermənistan" kimi daşnak ideyası reallaşdı. 1988-ci ildən sonra Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarını işğal etməsi nəticəsində 7 rayon talan olundu, 1 milyona

prezidenti İ.Əliyevin "31 Mart Azərbaycanlıların soyqırımı Günü" münasibətilə Azərbaycan xalqına müraciəti olmuşdur. Bir daha soyqırımı qurbanlarının əziz xatirəsini dərin hüzn və ehtiramla yad edir, Allahdan onlara rəhmət, yaxınlarına səbr diləyir, xalqımıza səadət, ümummilli vəzifələrimizin həlli yolunda uğurlar arzulayıq.

Səhifəni hazırladı: Namiq Həsənov

XX əsrdə erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

Qərbi Azərbaycanda kürdlərə qarşı törədilən deportasiya, repressiya və terror aktlarından bəhs etməzdən öncə həmin regionda kürdlərin məskunlaşma arealı və demoqrafik vəziyyətləri barədə məlumat verməyə ehtiyac vardır.

Qərbi Azərbaycan ərazisində yaşayan əhalinin milli tərkibi haqqında ilk müfəssəl məlumatı İrəvan xanlığının rus qoşunları tərəfindən işğalından sonra rus tarixçi-statisti İvan Şopen tərəfindən 1829-1832-ci illərdə aparılan kameral siyahıyaalmanın nəticələrindən əldə etmək olar. İ.Şopenin verdiyi məlumata görə, işğaldan sonra keçmiş İrəvan xanlığının ərazisində 6435 nəfər şiə, 3.978 nəfər sünni, 324 nəfər yezdi kürd yaşamışdır.

İrəvan xanlığının işğalından sonra Alagöz (Ələyöz) dağının ətəyindəki bir sıra boşalmış türk kəndlərində də Türkiyədən gələn yezdi kürdlər məskunlaşmışdılar. Yezdi kürdlər 1839-cu ildə Mirək, Quruboğaz, Carcarçı, Çobangərəkməz kəndlərində, sonralar isə Pəmbək, Qundaxsaz, Böyük Camışlı, Kiçik Camışlı və Korbulaq kəndlərində yerləşmişdilər. Nəhayət, yezdi kürdləri 1877-1878-ci illər rus-türk müharibəsindən sonra Türkiyə ərazisindən gələrək Bağdad Dolu-Taxt və Kiçik Cəngi kəndlərində yerləşmişdilər. Sonralar Ermənistanın rəsmi dairələri tərəfindən adları dəyişdirilən, lakin əsasən yezdi kürdlərinin yaşadığı kəndləri əhatə edən Araqats (Ələyöz) rayonu təşkil edilmişdi.

1886-cı ildə keçirilən ailəhesabı siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında 670.405 nəfər yaşamışdır ki, onlardan 251.327 nəfərini azərbaycanlılar, 36.478 nəfərini kürdlər təşkil etmişdir. Azərbaycanlılar ümumi əhalinin 37,5 faizini, kürdlər isə 5,44 faizini təşkil etmişdir.

1890-cı illərdə Türkiyədə baş qaldıran erməni üsyanlarının yatırılmasından sonra təqribən 400 min erməni Rusiyaya köç etmiş, onların da xeyli hissəsi İrəvan quberniyasının ərazisində məskunlaşmış və nəticədə quberniya ərazisində ermənilərin xüsusi çəkisi ikinci surətdə yüksəlmişdi. 1897-ci il Ümumrusiya siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında yaşayan 829.556 nəfər əhalinin 313.176 nəfərini azərbaycanlılar, 49.389 nəfərini kürdlər təşkil edirdi. Kürdlərin də 35.675 nəfərini müsəlman kürdlər, 13.714 nəfərini isə yezdi və erməni-qriqorian dinini qəbul etmiş kürdlər təşkil edirdi. Ümumiyyətlə, XIX əsrin sonlarında müsəlman və yezdi kürdlər indiki Ermənistan ərazisinin 34 kəndində yaşayırdılar.

Türkiyədən gələn yüz minlərlə erməniləri daimi məskunlaşdırmaq üçün 1905-1906-cı illərdə erməni silahlı dəstələri kütləvi qırğınlar törətmişdilər. Təkcə həmin illərdə İrəvan quberniyası ərazisində 150-yə yaxın türk-müsəlman yaşayış məntəqəsi viran edilmiş, əhalisi qırğınlara məruz qoyulmuş və evlərindən didərgin salınmış, həmin kəndlərin əksəriyyətində Türkiyədən gələn ermənilər məskunlaşdırılmışdı.

1915-1916-cı illərdə Türkiyə ərazisindən 300 minə yaxın erməni gələrək Cənubi Qafqazda məskunlaşmışdı. Həmin ermənilərin böyük bir

qismi İrəvan quberniyasının ərazisində cəmləşmişdi. 1917-ci il "Qafqaz təqvimi"yə görə, 1916-cı ildə İrəvan quberniyasında yaşayan 1.120.242 nəfər əhalinin 373.582 nəfərini azərbaycanlılar, 59.132 nəfərini kürdlər, onlardan 36.508 nəfərini müsəlman kürdlər, 12.624 nəfərini isə yezdi kürdlər təşkil etmişdir.

1919-cu ilin iyun-avqust aylarında Ermənistan daşnak hökuməti Daxili İşlər Nazirliyinin qərarı ilə siyahıyaalma keçirilmişdir. Respublika ərazisində qeyd alınan 917.297 nəfər əhalidən 122.185 nəfərini müsəlmanlar, 48.672 nəfərini isə qeyri-müsəlmanlar təşkil etmişdi [5, s. 178]. Erməni müəllifi

Zaven Qorqodyan yazır ki, daşnakların "təmizləmə" siyasəti nəticəsində 1919-cu ildə 200 min nəfərdən artıq türk və kürd Ermənistandan qovulmuşdur.

1922-ci ildə Sovet Ermənistanında keçirilən siyahıyaalmanın nəticələri daşnakların hakimiyyəti dövründə həmin ərazidə türk-müsəlman əhaliyə qarşı törədilən soyqırımın miqyasını əyani şəkildə nümayiş etdirir. Belə ki, Ermənistanda yaşayan 781.011 nəfər əhalinin 76.555 nəfərini Azərbaycan türkləri (9,8 faiz), 705 nəfərini (0,1 faiz) kürdlər təşkil etmişdir.

1926-cı ildə keçirilən ikinci Ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Sovet Ermənistanında 880.464 nəfər əhali yaşamışdır ki, onlardan 85.554 nəfəri azərbaycanlılar, 3.025 nəfəri müsəlman kürdlər, 12.237 nəfəri isə yezdi kürdlər olmuşdur [13, s. 4-8]. Faiz etibarilə azərbaycanlılar ümumi əhalinin 9,76 faizini, müsəlman kürdlər 0,4 faizini, yezdi kürdlər isə 1,4 faizini təşkil etmişdir.

1931-ci il siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.050.633 nəfər əhalinin 106.768 nəfəri azərbaycanlılardan (10,1 faiz), 19.268 nəfəri (1,9 faiz) kürdlərdən ibarət olmuşdur.

1930-cu illərdə Ermənistanda həyata keçirilən repressiyaların dalğasının fonunda azərbaycanlılar və müsəlman kürdlər daha ağır zərbə almışdılar. Xalq düşmənlərini, trotskiçi-buxarınçı casusları ifşa etmək məqsədilə A.Mikoyan, N.Yejov və L.Beriya Ermənistana gəlmişdilər. Moskvaya belə məlumat verilmişdi ki, Ermənistanda Araz və Yuxarı Arpaçay çayları boylarında yaşayan müsəlmanlar casusluq edir və guya elliklə Türkiyəyə keçmək fikrindədirlər. Ona görə də 1937-ci ilin payızında və 1938-ci ilin yazında Ağba, Vedibasar, Zəngibasar, Qəmərlı, Eçmiədzin, Hoktemberyan, Meğri rayonlarının Türkiyə və İranla həmsərhəd

kəndlərində yaşayan azərbaycanlı və müsəlman kürd ailələri kütləvi surətdə repressiyaya məruz qalmışdılar. Minlərlə ailə Orta Asiyaya və Qazaxistana sürgün edilmişdir. Ümumiyyətlə, XX əsrin 30-cu illərində Ermənistandan 50 mindən artıq azərbaycanlı və müsəlman kürd repressiyaya məruz qalmışdır.

1939-cu ildə keçirilən üçüncü ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.282.330 nəfər əhalinin 130.997 nəfərini azərbaycanlılar (10,2 faiz), 20.481 nəfərini kürdlər (1,6 faiz) təşkil etmişdir.

1947-ci il dekabrın 27-də SSRİ Nazirlər Sovetinin "Ermənistan SSR-

dən kolxozçuların və digər azərbaycanlı əhalinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" qəbul etdiyi qərara əsasən, 100 min kolxozçu və digər azərbaycanlı əhalinin üç il ərzində Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi qərarlaşdırılmışdı. Lakin 1948-1953-cü illərdə azərbaycanlı əhali ilə bərabər, müsəlman kürdlər də Ermənistandan deportasiya edilmişdilər. Ona görə də 1939-cu ildən 1959-cu ilədək keçən 20 il müddətində Ermənistanda yaşayan azərbaycanlı əhalinin və müsəlman kürdlərin sayı kəskin şəkildə azalmışdı. 1959-cu ildə keçirilən dördüncü ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.763.048 nəfər əhalinin 107.748 nəfərini azərbaycanlılar (6,1 faiz), 25.627 nəfərini kürdlər (1,5 faiz) təşkil etmişdir.

1970-ci ildə keçirilən beşinci ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 2.491.873 nəfər əhalinin 148.189 nəfəri azərbaycanlılardan (5,9 faiz), 37.486 nəfəri kürdlərdən (1,5 faiz) ibarət olmuşdur.

1979-cu ildə keçirilən altıncı ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 3.037.259 nəfər əhalinin 160.841 nəfərini azərbaycanlılar (5,3 faiz), 50.822 nəfərini kürdlər (1,7 faiz) təşkil etmişdir.

Sovet hakimiyyəti illərində Ermənistanda müsəlman kürdlər əsasən Vedi (Ararat), Zəngibasar (Masis), Basarkeçər (Vardenis) rayonlarında və İrəvan şəhərində yaşayırdılar. Ermənistanda ayrıca müsəlman kürd kəndi yox idi. Azərbaycanlı kəndlərində yaşayan kürdlər əhalinin 10-15 faizindən çoxunu təşkil etmirdilər. Yezdi kürdlər isə əsasən Ələyöz (Araqats), Talin, Abaran, Hoktemberyan (Armavir), Artaşat, Dilican rayonlarında və İrəvan şəhərində yaşayırdılar.

1988-ci ildə keçmiş SSRİ rəhbərliyinin Azərbaycana qarşı qərəzli mövqeyindən istifadə edən Ermənistan Respublikası Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətini aneksiya etməyə cəhd göstərməklə yanaşı, Ermənistan SSR Ali Soveti sessiyasının məxfi göstərişinə əsasən, 1988-ci il noyabrın 22-dən 28-dək olan müddət ərzində azərbaycanlılar yaşayan 22 rayonda 170 sırf və ermənilərlə qarışıq 94 yaşayış məskənləri boşaldılmış, nəticədə 200 mindən çox azərbaycanlı, 18 min müsəlman kürd, min nəfər rusdilli əhali Azərbaycana qovulmuşdur.

Ermənistanın Ələyöz rayonunda doğulub böyüyən, İrəvan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirən, sonralar İrəvan radiosunun kürdcə verilişlər redaksiyasında və Ələyöz rayon komsomol komitəsinin katibi işləyən İşxan Aslanoviç Ankosi Ermənistanın müstəqilliyə qovuşmasından sonra təzyiqlərə tab gətirməyərək Ermənistanı tərk etmək məcburiyyətində qalmış və 1993-cü ildən Krasnodarda yaşayır, "Midiya" Kürd Milli-Mədəni Muxtariyyətinin sədri, Kürdüstan Milli Konqresinin üzvü kimi yezdi kürdlərin hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində fəaliyyətini davam etdirir. Onun atası Aslan Xudoyan uzun müddət yezdi kürdlərin yaşadığı rayonlarda rəhbər vəzifələrdə işləmiş, ermənilərin kürdlərə qarşı diskriminasiyasının canlı şahidi olmuşdu.

İşxan Ankosi yazır ki, hələ ötən əsrdə 50-ci illərin sonu, 60-cı illərin əvvəllərində Ermənistanda millətçilik əhval-ruhiyyəsi ən yüksək həddə çatmışdı. Millətçilik daha çox Yakov Zarobyanın Ermənistan KP MK-nın birinci katibi olduğu dövrdə özünü büruzə vermişdir. Məhz Y.Zarobyanın açıq şəkildə dəstəyi sayəsində Ermənistanda antikürd siyasəti yeridilmişdir. İşxan Ankosi yazır: "Biz kürdlər praktik olaraq hər gün, hər saat hakimiyyət dairələri tərəfindən xalqımıza qarşı yeridilən diskriminasiya siyasətini hiss edirdik". O, daha sonra qeyd edir ki, hələ XX əsrin 80-ci illərində Ermənistan rəhbərliyi kürdlərlə azərbaycanlılar arasında qarşılıqlı yaratmaq siyasəti yeritmişdir. Belə ki, kürdlərin kəndlərindən olan təmsilçiləri Ermənistan KP MK-ya dəvət edilərək onlara "respublika ərazisində yaşayan bütün kürdlərin kompakt ərazidə yaşamaları və heyvandarlıqla məşğul olmaları üçün" onların Amasiya rayonuna köçmələri təklif edilmişdi. Həmin vaxt Amasiya rayonunda yaşayan əhalinin 85 faizindən çoxunu azərbaycanlılar təşkil edirdi. İşxan Ankosi yazır ki, bununla Ermənistan rəhbərliyi kürdlərin əli ilə azərbaycanlıların Amasiya rayonundan sıxışdırılıb çıxarılmasına nail olmaq və gələcəkdə müsəlman kürdlər ilə azərbaycanlılar arasında yaratdıqları düşmənçilikdən istifadə etmək məqsədi güdürdü. Məhz müsəlman kürdlərin Amasiya rayonuna köçməkdən imtina etmələrindən sonra onları cəzalandırmaq üçün 1983-cü ildə Ermənistan hökuməti Ararat vadisində qoyunçuluğun qadağan edilməsi barədə qərar qəbul etmişdi.

XX əsrdə erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

(Əvvəli səh.5 -də)

Ermənistan hökuməti yazdı kürdlərinin əli ilə Amasiya rayonunda yaşayan azərbaycanlıları deportasiya etmək istəmişdi. Belə ki, Amasiya rayonu ərazisində Ələyaz rayonunun kürd kəndləri üçün yaylaq yerlərinin ayrılmasını istəmişdilər. Bu məqsədlə yazdı kürd kəndlərinin təmsilçilərinin iştirakı ilə Amasiya rayonunun dağ kəndlərinə baxış keçirilmişdi. Əslində, Ələyaz rayonunun özü yaylaq rayonu olub, dəniz səviyyəsinə görə Amasiya rayonu ilə eyni səviyyədə idi. Digər tərəfdən, onsuz da otlaq sahəsinin qıtlığından əziyyət çəkən Amasiya rayonunun ərazisindən Axuryan və Ani rayonlarının erməni kəndləri üçün çox-çox əvvəl yaylaq yerləri ayrılmışdı. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Amasiya rayonunda yaşayan azərbaycanlı əhalinin böyük əksəriyyəti mal-qarasını uzun sürən qış aylarından salamat çıxarmaq üçün qonşu erməni rayonlarının kəndlərindən ot almaq məcburiyyətində qalırdılar. Yazdı kürdləri Ermənistan hökumətinin əsl niyyətini başa düşüb, bu təklifdən imtina etmiş və əhalisinin sıxlığına görə Amasiya rayonundan qat-qat seyrək olan və geniş otlaq sahələrinə malik qonşu Qukasyan rayonundan yaylaq yerlərinin ayrılmasını istəmişdilər. Lakin Ermənistan rəhbərliyi buna razı olmamış və bu məsələ beləcə gündəlikdən çıxarılmışdı.

İşxan Ankosi yazır ki, hələ 1987-ci ildən Ermənistan KP MK-nın, Nazirlər Sovetinin, Ali Sovetin və güc strukturlarının bilavasitə örtüyü altında "Antikürd komitəsi" fəaliyyət göstərirdi. Bu qrupa İrevanda yazdı kürdlərinin daha çox yaşadığı Myasnıqyan rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi Muradyan rəhbərlik edirdi. 1990-cı ildə ermənilərin antikürd kampaniyası apogey həddinə çatmış, kürdlər əleyhinə vərəqələr yayılmış, onların evləri yandırılmışdı. Bundan sonra İşxan Ankosinin iştirakı ilə 9 nəfərdən ibarət kürdlərin nümayəndələrini uzun təkidlərdən sonra Ermənistan KP MK-nın birinci katibi Vladimir Movsesyan qəbul etmişdi. Nümayəndə heyəti bir daha əmin olmuşdu ki, müəyyən antikürd qüvvələri mövcuddur və onların qarşısında konkret vəzifələr qoyulmuşdur. Elə həmin görüşdən ayrılan nümayəndə heyətini ermənilər Mərkəzi Komitənin qarşısında döymüşdülər. İşxan Ankosi yazır: "Hər şey aydın idi: əgər sağ qalmaq istəyirsənsə, çamadanını götür, haydı vağzala doğru".

O, daha sonra qeyd edir ki, 1988-ci ildə Spitakda baş verən zəlzələdən iki gün sonra Araqats (Ələyaz) rayon partiya komitəsinin üçüncü katibi Valeri Tonoyan Camışlı kəndində yaşayan yazdı kürdlərinə demişdi ki, dekabrın 11-də erməni millətçiləri kürdlərə qarşı qırğınlar törədəcəkdilər. Təkcə Ələyaz rayonunda 11 yazdı kürd kəndi darmadağın ediləcəkdirdi. Bunun üçün yazdı və müsəlman kürdlərin yaşadıkları evlər və cinayətin konkret icraçıları əvvəlcədən müəyyən edilmiş, benzindəşyan maşınlar hazır vəziyyətə gətirilmişdi. Sadəcə olaraq, dekabrın 7-də baş verən zəlzələ nəticəsində ermənilərin növbəti

cinayətlərinin qarşısı alınmışdı.

1991-ci ildə kürd ziyalılarının ibarət bir qrup müsəlman və yazdı kürdü arasında Ermənistan rəhbərliyinin apardığı təfriqəçilik siyasətinə qarşı etirazlarını bildirmək üçün prezident Levon Ter-Petrosyanın qəbulunda olmuşdu. Kürd ziyalı Çərəkəze Raş demişdi: "Məgər siz bir şərqsünas kimi bilmirsiniz ki, yazdı kürdlər digər kürdlərdən yalnız dini inanclarına görə fərqlənir və kürd xalqının bir parçasıdır? Sizin siyasətiniz kürdlərin müxtəlif konfessiyaları arasında nifaq yaratmağa yönəlib". Levon Ter-Petrosyan cavab vermişdi: "Biz erməni xalqının maraqlarından çıxış edirik".

Kürdlərə qarşı törədilən qətl və

qırğınların cəzasız qalması erməni millətçilərini yeni-yeni qırğınlara həvəsləndirirdi. 2006-cı il avqustun 17-də Kotayk vilayətinin Zovuni kəndində yaşayan yazdı kürdlərlə ermənilər arasında kütləvi dava baş vermişdi. Həmin vaxt 42 yaşında yazdı kürd Kərəm Avdalyan qətlə yetirilmişdi. Hadisə yerinə gələn Ermənistan Yazdıları İttifaqının sədri Aziz Tamoyanın başına odlu silahı dayayaraq demişdilər ki, kürdlər rədd olub öz ölkələrinə getsinlər. Bu cinayəti Ermənistanın hüquq-mühafizə orqanları ört-basdır etmişdilər. 2006-cı il dekabrın 7-də K.Avdalyanın anası, arvadı və iki oğlu Ermənistan Prezidentinin iqamətgahı qarşısında özlərini yandırmışdılar.

2009-cu il iyun ayının 3-də Abovyan rayonunda Məcid Hasoyan adında yazdı kürdün 6 nəfərlik ailə üzvünün hamısını erməni qonşuları qətlə yetirmişdilər. Hansı ki, həmin ailənin qətlə yetirilən ən kiçik üzvü Tengizin 13 yaşı var idi və ona daha çox işgəncə vermiş, venalarını doğramışdılar. Üst-üstə Hasonan ailəsinin üzvlərinə 80 bıçaq zərbəsi vurmuşdular. Bundan sonra erməni qonşuları yazdıların saxladıkları pulları və qızılları oğurlamışdılar.

Ararat (Vedi) rayonunun Qaralar kəndində 1988-ci ilədək azərbaycanlılarla yanaşı, ermənilər, müsəlman və yazdı kürdləri birgə yaşayırdılar. Azərbaycanlılarla müsəlman kürdlər 1988-ci ildə Qaralardan deportasiya edilmişdilər. 1994-cü ilin iyul ayında ermənilər Qaralar kəndində yaşayan yazdı kürdlərə qarşı qırğınlar törətmişdilər. Bununla bağlı Azərbaycan Kürd Mədəniyyət Mərkəzi

dünya xalqlarına müraciət edərək qeyd edirdi ki, "qaniçən erməni hərbciləri Vedi (Ararat) rayonunun yazdı kürdlər yaşayan Qaralar kəndində 50-dən çox dinc sakini qətlə yetirmişlər". Azərbaycan Kürd Mədəniyyət Mərkəzi ermənilərin təcavüzünə son qoymaq və yazdı kürdlərini məhv olmaqdan xilas etmək üçün dünya xalqlarını səslerini ucaltmağa çağırırmışdı.

Ermənistanda daşnakların hakimiyyəti dövründən aparılan etnik təmizləmə siyasəti nəhayət, müasir Ermənistan hakimiyyəti tərəfindən başa çatdırıldı. Erməni ümummilli hərəkatının 1994-cü ildə İrevanda keçirilən mitinqlərindən birində Levon Ter-Petrosyan demişdi: "O şeyi ki biz 2-

həyata keçirilən diskriminasiya siyasəti Avropa Şurasının İrqiçilik və irqi dözümsüzlüyə qarşı mübarizə komissiyasının hesabatlarında da öz əksini tapmışdır. Komissiyanın 13 fevral 2011-ci ildə dərc edilən hesabatında qeyd edilir ki, etnik azlıqlar olan yazdıların torpağa mülkiyyət sənədi almaq, suvarma və otlaqlar problemləri mövcuddur. Habelə, yerli hakimiyyət, polis və ordu tərəfindən yazdı icmalarının hüquqlarının pozulması faktları aşkar edilmişdir.

Müsəlman kürdlərin Ermənistandan deportasiyası zamanı yazdı kürdlər, çox təəssüf ki, erməni millətçi dairələrinin yanında yer almışdılar.

3 il ərzində etdik, digərləri bunu 600-700 il ərzində edə bilməyiblər. Biz Ermənistanı digər xalqlardan təmizlədik".

Erməni eksperti Karine Ter-Saakyanın verdiyi məlumata görə, 2002-ci ildə Ermənistan parlamenti yazdıların kürd olmaması barədə qətnamə qəbul etmişdir. Ermənistan hökumətindən dəstək alan həftəlik "Yezdixana" qəzeti kürdlərə qarşı yazılar dərc edir. İrevan radiosunda bir saatlıq kürdcə verilişlərdə yazdıların kürd olmadığı təbliğatı aparılır. 1992-2012-ci illərdə Ermənistanda yaşayan yazdıların 30 faizi ölkəni tərk etmək məcburiyyətində qalmışdılar. Məsələn, əgər 1990-cı illərin əvvəllərində Ələyazın Hakko kəndində 100-dən çox yazdı ailəsi yaşayırdısa, 2012-ci ildə burada 16 yazdı ailəsi qalmışdı. Bir çox yazdı iqtisadi vəziyyətin ağırlığına tab gətirməyərək ərzaq və digər yardımlar almaq üçün xristianlığı qəbul etmək məcburiyyətində qalırlar. Məsələn, Ələyaz rayonunun Amretaza (keçmiş Karvansara, hazırda Saduns kəndi – N.M.) kəndində yaşayan yazdıların təqribən 35 faizi xristian protestanta çevrilmək məcburiyyətində qalmışlar.

Rəsmi Ermənistan dairələrinin azərbaycanlılara və müsəlman kürdlərə qarşı apardıkları etnik təmizləmə siyasəti hazırda yazdı kürdlərə qarşı davam etdirilir. Bir zamanlar kürdlərin ermənilərlə birlikdə türklərə qarşı vuruşduqlarını yazan erməni tarixçiləri və siyasətçiləri bu gün kürdlərin ermənilərin soyqırımında iştirakçı olmaları barədə iddialarla çıxış edirlər.

Etnik azlıqlara qarşı Ermənistanda

Lakin çox keçmədi ki, yazdı kürdləri də eyni aqibəti yaşadırlar. Bu gün diskriminasiyaya və kütləvi qırğınlara məruz qoyulan yazdı kürdlər Rusiyaya, Ukraynaya, Belorusa, Qərbi Avropa ölkələrinə, ABŞ-a, hətta Avstraliyaya üz tuturlar. Erməni vandalları kürdlərin qəbiristanlıqlarını buldozərlə yerlə yeksan edirlər.

2011-ci ildə keçirilən siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 3.018.854 nəfər əhalinin 35.308 nəfərini yazdıları, 11.911 nəfərini ruslar, 2.162 nəfərini kürdlər təşkil etmişdir. 1979-cu ildə keçirilən siyahıyaalmanın nəticələri ilə müqayisədə kürdlər artmaq əvəzinə 13.352 nəfər azalmışdır. Əslində, kürd ailələrində çoxuşaqlılığın normal həyat tərzinə olmasa nəzərə alınsa, 1979-cu ildən keçən 32 il ərzində, yeni 2011-ci ildə Ermənistanda yaşayan kürdlərin sayı azı iki dəfə artmalı idi.

Ermənistanın şəhərlərində yaşayan yazdı kürdləri əsasən şəhərin kommunal xidmət və yaşıllaşdırma sahələrində çalışırlar. Ermənilərin özlərinə rəva görmədikləri işlərdə çalışdırılan yazdıların diskriminasiyaya məruz qalırlar. Əgər 1989-cu ildə İrevanda 7086 yazdı kürdün yaşadığı qeydə alınmışdısa, 2011-ci ildə onların sayı 3268 nəfər idi. Şəhərlərdə yaşayan yazdıları öz evlərini dəyərdəyməzinə satıb Rusiyanın şəhərlərinə köçmək məcburiyyətində qalırlar. Təkcə bu faktlar kürdlərin Ermənistanda nə dərəcədə diskriminasiyaya, deportasiyaya və terrora məruz qalmalarının əyani göstəricisidir.

Nazim MUSTAFA,
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanasının şöbə müdiri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru

Xocalı soyqırımının bünövrəsi erməni daşnaklar tərəfindən 1897-ci ildə Xanasorda 40000 kürd və türk xalqlarının qətli ilə başlayaraq, Qərbi Azərbaycanda, Qarabağda, Naxçıvanda, Bakı və ətraf rayonlarda və sonda 26 fevral Xocalı soyqırımına qədər gəlib çatmışdır

Kürd yoxsa Erməni Soyqırımı; Fərziyyələr və Həqiqətlər

Hərdən biz ata-babalarımızın nəsihətlərini unuduruq, özü də tez unuduruq. Babam Kürd Musa, ömrünün sonuna-yəni 115 yaşına qədər Qərbi Azərbaycanın Vedibasar əyalətində yaşamışdır. O, hər zaman ermənilərin müxənnət olduqlarından danışardı və bizə tövsiyəsi də o olardı ki, ermənilərə etibar etməyin. Çünki, onlar fürsət düşən kimi, öz pis

məsələsində çox da əhəmiyyətli olmayan bir problemi (demoqrafik ağırlığına görə) önə çıxarır çünki, "tarix boyunca ermənilərlə kürdlər anlaşmamışlar və 1915 –ci ildə erməniləri osmanlılarla birlikdə kürdlər də soyqırma məruz qoyublar".

İlk olaraq, yalnız kompleks bir problem olan erməni - kürd əlaqələri və problem-

komitəsi köhnə başçısı , Ermənistan Kommunist Partiyası köhnə I katibi - AM).

"-Hörmətli Stepan Bogosyan!... Məqalədən ortaya çıxan budur ki , Xanasor hərəketi erməni millətinin yaddaşında qorunduğu kimi reallaşmamış . Bununla nə demək istəyirsiniz? "Ey ermənilər, əgər indiye qədər erməni fədailərinin (Hayduk) silahlarını qadın və uşaqlara doğrultmadıqlarını və güllələmədiklərini zənn edirsinizsə yanılırsız. Güllələdim ! Həm də necə güllələdimmi demək istəyirsiniz ? Bunumu göstərmək istəyirsiniz? Xalqın gözündə fədailərin əziz xatirəsini alçaltmaqımı istəyirsiniz? "- Bu məktub "Հայկրիկեր" (" erməni aryanlar " , № 63 , 64, Oktyabr , 2005) qəzetində və daha sonra " ՀԱՅԱՐԻԿՎԱԿԱԼՉ " (" Zovarmari – Ermənilərin səsi ") saytında nəşr olundu.

Vazgen Kazaryanın söz açdığı Xanasor hərəketi haqqında ermənilərin "nariland.com "saytından oxuyuruq: (Xatırladım ki, bu hərəkatı ermənilər müqəddəs hərəkat hesab edirlər N. Ə.)

" Xanasor hərəketi 25-27 İyul 1897 " başlığı altında belə yazılıb: " Xanasor hərəketi erməni döyüşçülərindən ibarət olmuşdur. Bu hərəkatın məqsədi Mazrik Kürd Tayfaları İttifaqını məhv etmək idi. Bu hərəkat Daşnak Partiyası tərəfindən yaradılmışdır. Onların məqsədi bu tayfanın döyüş gücünü məhv etmək və intiqam almaq idi və onlar kürdlərdən intiqam aldılar. (Nəyin intiqamını görəsən? N.Ə) 25 İyul 1897-ci ildə səhərə yaxın vaxtda 250 (başqa qaynaqlara görə, 150-300 arası) döyüşçülərlə bir basqınla Mazrik Kürd Aşiretinə hücum etdilər və zəfər qazandılar

. Məqalədə isə yalnız 25 inansın öldürüldüyü yazılıb. (başqa qaynaqlara görə -20). Bu ortaya çıxan sayı tərəflərin döyüşdə verdikləri itkin sayı deyil . Ayrıca məqalədə izah edildiyinə görə iki erməni keşiş də silahlı qruplarla birlikdə bu hərəkətə qatılmışdır. Xanasora edilən hücumun 1915-ci il hadisələrindən 18 il əvvəl icra edildiyinə diqqət yetirək. 1915-ci ilə gəldiyində kürdlərin yeni bir Xanasor qisası quruluşunun yetişdiyini də anlamaq lazımdır. Ermənilərə qarşı nifrət səbəbi olan, erməni fədailərinin hərəketlərinin xatirələrindən gücünü almış bu kürdlərin bir hissəsinin ermənilərə qarşı cəzalandırma əməliyyatlarında iştirak etmiş ola biləcəkləri qəbul edilə bilər. Xanasor hərəketi erməni hərbiçilər tərəfindən edilən tək qanlı hücum deyil Ermənilərin onlarla belə hücumları olmuşdur, lakin Osmanlı hokuməti əhəmiyyət verməmişdir.

Sərhat bölgəsində bir Yezidi Kürd də zamanında mənə buna bənzər bir hadisə söyləmişdir. 1915 –ci il hadisələrindən sonra qaçqın olaraq 1918-ci ildə yaxın qohumlarıyla birlikdə Ermənistandakı Kürd kəndimiz Pampada məskunlaşmışdır. Onun dediyinə görə, kürd kəndi Sorkuli (yüzlərlə evə sahib böyük bir kənd) eyni şəkildə bir gecədə yox edilmiş əhalisi qətlə yetirilmişdir. Gecə vaxtı kəndə hücum edən ermənilər kəndin bütün sakinlərini qətlə yetirmişlər və kəndə od vurub yandırmışlar.

O zaman qətlə yetirilmiş kürdlərin fotosəkillərini çəkəcək və ya hadisələri detallarıyla yazacaq olan kəslər yox idi. Bu

əməllərini həyata keçirəcəklər.

Mən ona qədər erməni-müsəlman davası görmüşəm. "İtlə yoldaş olanın zopası əlində olmalıdır", deyə bizə nəsihət verərdi. Son günlərdə erməni soyqırımında əhəmiyyətli rol aldığı iddia edilən kürdlər və bu rol səbəbiylə kürdlər tərəfindən ermənilərdən istənilən üzrlər danışılmaqdadır. Görəsən, Xocalı, Xanasor, Sorkuli və bu kimi yüzlərlə şəhər və kəndlərdə aparılan soyqırımlar üçün erməni daşnakları nə vaxt üzr istəyərək soyqırım iddialarından əl çəkəcəklər. 1915-ci ildə yaşanan acı hadisələrlə üzləşmək nə qədər lazımdırsa , kürdlərin də bütünlüklə olaraq bu qırğında iştirak etmədiklərini söyləmək və müdafiə etmək də bir o qədər əhəmiyyət ifadə etməkdədir. Bu mövzu ilə əlaqədar araşdırmaçı -yazar və dilçilik mütəxəssisi Mamosə Əziz Cəvonun keçdiyimiz aylarda rusca nəşr olunmuş məqaləsindən bəzi məqamları dərc etməyimizi məqsədəuyğun hesab etdik.

Doğruları görmək lazımdır ... - Eziz Cəvo

Modest Kolerovun "Yeni partlama nöqtələri: Kurdistan, Qarabağ və Rusiya" başlıqlı məqaləsi içində yaşadığımız dövrdəki dünya siyasətinin bir sıra aktual mövzularına öz prizmasından baxır. Məqalənin yazarının təqdim etdiyi, eyni müddət içərisində yaşanan bu problemlərin strateji və geosiyasi istiqamətlərinin analizlərini özünəməxsus şəkildə təhlil edir.

M. Kolerov deyir ki: " ... Ermənistanın geosiyasi zəifliyi və kürdlərin dövlətin səhnəsinə çıxmaları , obyektiv olaraq bir dəfə daha erməni siyasətində , zəmanət sistemləri arasında - əsgəri olaraq Kollektiv Təhlükəsizlik Razılaşması Təşkilatında , siyasi olaraq da ABŞ və NATO da - sağlam seçki edə bilmə problemini deyil, amma Dağlıq Qarabağın idarəsi

ləri haqqında deyil , eyni zamanda Osmanlı İmperatorluğunda yaşamış digər millətlərin əlaqələri və problemləri haqqında da belə ayaqüstü bir şey söyləmək gərəksizdir. Bu mövzular xüsusi diqqət tələb edir. İkincisi M. Kolerovun ən sonunda dövlətləşmə yoluna girmiş Kürdlərin guya erməniləri soyqırma məruz qoymaları fikri tamami ilə yanlış və absurdur.

Başda deyilməsi lazım olan; yunanlıların , kürdlərin , assurilər və Osmanlı İmperatorluğunda yaşayan türk olmayan digər millətlərin soyqırımlarından olduğu kimi erməni soyqırımının da bu dövlətin siyasətinin bir nəticəsi olduğudur. Soyqırım , bir dövlətin öz vətəndaşlarından bir seqmentə və ya başqa ölkədəki insanlara qarşı tətbiq məhv siyasətidir. Soyqırım termini , nəticələri nə qədər trajik olursa-olsun , dövlət statusunda olmayan millətlər və dini icmalar arasında baş verən qarşudurmalar üçün istifadə edilə bilməz və onlar üçün etibarlı ola bilməz . Və Osmanlı İmperatorluğunda , kürdlər və ermənilər arasındakı qarşudurmaların nəticəsi də tragik olmuşdur. Bunu inkar etmək mümkün deyil. Amma soyqırım tamamilə fərqli bir hadisədir . Məqsədi bir milləti və ya dini bir birliyi tamamilə məhv etmək istəyi olan bir dövlət siyasətidir.

Xainlər və günahkarlar öz xalqlarından deyildirlər! Kürdlər bu günə qədər davam etdirilən soyqırım siyasətinə qurban edilmişdir və xainlərin işlədikləri cinayətlər səbəbiylə bütün xalqın cinayət məsuliyyətinə cəlb heç bir dayağının ola bilməyəcəyi kimi ermənilərdə bu iddialarının əsası və dayağı yoxdur.

Bir də tarixi həqiqətlərə müraciət edək. Ən başda, Vazgen Kazaryanın məşhur erməni alimi Stepan Boqosyana yazdığı məktuba baxaq. (S. Boqosyan - alim, Sovet Ermənistanı Radio- TV nəsləri

... Basqın 27 İyulda sona çatdı ".

Bu məqalədə döyüşçülərin əsas olaraq tayfanın kişilərini öldürdüklerini qadın və uşaqlara isə toxunmadıqları yazılır. Amma silahlıların döyüş taktikalarını azca da olsa bilən anlayır ki, ani bir hücumda , hələ ortalıq aydınlanmadan səhərə yaxın, insanın çoxu yuxudaykən bu hücum edilibsə , kişilərin harada , yaşlı qadın və uşaqların harada olduqlarını bilməyin mümkün ola bilməyəcəyini anlar. Bu üç günlük müharibənin sonunda Mazrik Kürd Aşireti bütünlüklə qətlə yetirilmiş , 40.000 qədər insan öldürülmüşdür (bax: <http://www.aztagdaily.com/archives/22143> 40 000 insan öldü)

siyasət bu gün də icra edilməkdə və yenə kimsədən bir səs çıxmır. Kürd xalqı etmədiyi şeylər üzündən günahkar göstərilmə siyasətinin , haqsızlığının və əxlaqsızlıqların əxlaqsızlığının qurbanı olmuşdur. Kürdlər , Osmanlı Dövlət mexanizmində silah vəzifəsi görmüş bu xainləri günahkar elan etmiş olmalarına baxmayaraq, ermənilər qanlı "Xanasor qətləminin" ildönümünü "zəfər günü " kimi, bir bayram kimi qeyd edir və bu hücumla həsr edilən mahnı və marşları oxuyurlar. Erməni siyasi liderləri bu qanlı və faciəli hadisəni tərifləmə və ucaltma fikirlərindən bu günə qədər əl çəkməyiblər..

Sahifani hazırladı: Tahir Süleyman

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SİMKO

İran Hökumətinin xaincəsinə öldürtdüyü İsmayıl Ağa Sımkonun ölümündən 87 il keçdi.

1880-ci ildə böyük inqilabi hərəkatə başlayan Şeyx Ubeydulla inqilabının yatırılmasından sonra İran Kürdüstanında, əsirət rəisi və dərəbəylərinin rəhbərliyində siyasi və milli məqsədlərlə başlayan hərəkat demək olar ki, sona yetdi.

oğlu Cəfər ağanı Təbrizə dəvət etdi. Yaxşı niyyətli və Qurana inamı olan Cəfər ağa dayısı Mirzə və altı qoruyucusu ilə birlikdə Təbrizə gedir və ilk öncə yaxşı qarşılanır.

O vaxtlar Qafqazlarda ermənilər rus havadarlarının köməyi ilə Türkiyə, İrəvan və Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində və eləcə də Şaumyanın və Mikoyanın planları əsasında Bakıda Azərbaycanlıların soyqırımına başlamışdılar. Onların planlarına görə, bu günki işğal olunmuş ərazilər, Zəngəzur, Naxçıvan, Gəncə, Qazax, Tovuz, bir sözlə, Kürə qədər olan ərazilər, Bakı və Bakı ətrafı ərazilər onlar tərəfindən soyqırım aparılaraq işğal olunmalıydı.

Nizamül-Səltənə 1915-ci ildə Türkiyədə kürdlər tərəfindən burunları ovularaq geri qayıdan ermənilərin asayışı pozmalarının qarşısını almağa və xalqın güvənliyini saxlamaq işini Cəfər ağaya həvalə etmək istədiyini bildirir. Əl altından isə onu öldürməyin planını hazırlayırdı. Məsələ ilə

bağlı planı həyata keçirməkdən ötrü bura gəlişinin ertəsi günü Cəfər ağa Nizamül-Səltənə ilə görüşmək məqsədilə valiyə aid olan qonaq evinə göndərilir. Ancaq onun öldürülməsi üçün qonaq evinin çevrəsinə tapşırıqla lazımi pusqular qurulmuş, silahlı adamlar uyğun yerlərdə yerləşdirilmişdi.

Cəfər ağa hər şeydən xəbərsiz qonaq evinə gəlir və Qaracadağlı Məhməd Hüseyn xan Zərhami və adamları tərəfindən yaylım atəşinə tutularaq öldürülür. Cəfər ağanın adamları silah səsinə hadisə yerinə gəlirlər. Cəsədin aparılmasının qeyri-mümkün olduğunu görüb canlarını qurtarmaq üçün vuruşurlar və iki ölü verərək Uruğ kəndində düşmənlə qarşı-qarşıya gəlirlər. Bu beş kürd qəhrəmanı çətin bir döyüş sonunda bir neçə əsgər öldürərək onların atlarına minir və Kürdüstana dönməyi bacarırlar.

Cəfər ağanın bu şəkildə tələyə salınıb öldürülməsi Məhməd ağa və oğlu İsmayıl ağa Sımkonu dərinəndən hiddətləndirdi. Bunun sonucunda İran dövlətinə qarşı mübarizə aparmaq, İran hökumətinin Kürdüstanın bu bölgəsindəki hökumranlığına son verib öz idarəçiliyinə keçirmək qərarına gəlir.

İsmayıl ağa Sımko başqa siyasi sərtçilər kimi istək və arzularını

gerçəkləşdirmək üçün bir-birlərinə düşmən olan Türk və İran dövlətləri arasındakı münaqişədən yararlanmışdır. O vaxtlar Osmanlı-İran sərhədlərini müəyyənləşdirmək üçün təyin edilmiş komissiya fəaliyyət göstərirdi. BMT-nin qərarına görə, Qotol (Qopur) dərəsi və ətrafı İranda, Şıkkak əsirətlərinin hakimiyyəti altında olan ərazini Osmanlı dövləti qəbul etmək istəmədi. Sımko bu anlaşılmamlıqdan yararlanaraq o ərazilərə əl qoyub öz hökmü altına aldı və dövlət elan etdi.

İsmayıl ağanı öldürmək planları

Sımko İran dövləti qarşısındakı mövqeyini bildirdikdən sonra silahlı qüvvə toplamaqla, bölgə üzərindəki hökumranlığını göstərdi.

Azərbaycan valisi Mükərrəmül-Məlik Sımko ilə müharibə etməyin çıxış yolu olmadığı düşüncəsiylə onu xaincəsinə öldürmə planlarını hazırlamağa başladı. Bir bombanı şirniyat qutusu həcmində hazırlayaraq Xoydan xüsusi olaraq İsmayıl ağa adına göndərir. Hadisəni İsmayıl ağa belə nəql edir:

"Həyətdə oturmuşdum. Uşaqlar bir şirni qutusu gətirdilər. Nənələrinin onlar üçün göndərdiyini güman edərək həmənin içinə baxmaq istəyirlər. O anda Heydər Əroğluna Nizamül-Şucadan bir şirni qutusu göndərdiyini və açıqda partlayışdan öldüyünü eşitmişdim. Bir şübhə düşdü içimə. Uzağa götürün dedim. Uzaqlaşdırılarkən bir aydınlıq görüldü gözümə. O saat oğlumu qucağıma alaraq özümü yerə atdım. Bomba partladı. Mən qurtuldum, ancaq qardaşım Əli və bir neçə adam öldü".

Mükərrəmül-Məlikin bu namərdliyinə görə, 1919-cu ildə İsmayıl ağa Sımko çalışmalarını daha gücləndirərək bölgəni dövlətin əlindən alır və öz hökmü altına salaraq daha da gücləndirdi. Təbriz-Urmiya yolunu tutub, gediş-gəlişi kəsdi. Hökumət yalnız Urmiya gölü üzərindən bölgə ilə əlaqə saxlaya bilirdi.

Erməni-Assuri ordusunun rəhbəri Mar Şəmunun Sımko tərəfindən öldürülməsi

I Dünya Müharibəsi və Türkiyədə ermənilərin Rus-İngilis-Alman-Yunan havadarları tərəfindən bir erməni dövlətinin qurulması planı üzrə ermənilər kütləvi qırğınlar törətdilər, bir milyondan artıq insanı qətlə yetirdilər. Bundan sonra 25 minlik rus-erməni-

assuri ordusu İran ərazisinə keçərək Səlmas, Urmiya və Xoy ətrafında yerləşdilər. Bunlar rus-türk müharibəsi zamanı Çar Rusiyası tərəfindən silahlandırılmışdılar. Amerikalı erməni milyonlar onlara arxa dururdular. Başqa bir tərəfdən onların ingilislərlə də əlaqələri vardı. Bu dövlətlər Səlmas, Urmiya və Həkkari arasında qalan ərazidə Erməni-Assuri dövləti qurmaq istəyirdilər. Hətta, Rusiya və İngiltərə kimi iki böyük dövlətin də bu planda barmaqları vardı. Məqsədləri Səlmas, Urmiya bölgəsi ilə Həkkari sərhəddi arasında özlərinə bağlı və Türkiyəyə qarşı bir dövlət qurmaq, sonra isə Van və Həkkarini də bu əraziyə qatmaq istəyirdilər. Bu hədəfə çatmaq məqsədiylə yüksək ingilis nümayəndəsi, assuri, erməni və kürd xalqları arasında bir birlik yaratmaq istəyirdi. Ancaq kürdləri belə bir plana razı salmadan erməni-assuri dövləti qurmaq ideyasını gerçəkləşdirə bilməyəcəklərini yaxşı bildirdilər.

Türkiyədən qovulmuş ermənilərlə assurilər Urmiya və Təbrizə tərəf qaçdıqları zaman qırğına və talana girişdilər. Yerli əhaliinin qırılanı qırıldı, qalanı isə canlarını qurtararaq içərilərə köçməyə

başladılar. Assurilərin rəhbəri Mar Şəmun, qərgahını Səlmas yaxınlığındakı Xosrov ağa qəsəbəsində qurdu və 25 minlik ordu ilə bölgədə ağalığ etmək fikrinə düşdü.

Ermənilərin və assurilərin bu bölgədə yerləşməsi Sımko ağanı narahat etməyə başladı. O, əl altından Azərbaycan bəylərindən, ağalarından kömək istədi. Lakin Sımko ağa bölgədə müstəqillik əldə etdiyindən şah Azərbaycandan ehtiyat edərək böyük bir gücü Azərbaycanda saxlayırdı.

(Davamı səh. 9-da)

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SİMKO

(Əvvəlki səh. 8-də)

Şeyx Ubeydulla, İsmayıl ağa hərəkatı şahın gözünü qorxutmuşdur. Neçə illəridi ki, Kürdüstanda ağalar baş qaldırmış və özlərini müstəqil elan etmişdilər. Lakin rusların, ingilislərin, ermənilərin Amerikadakı havadarları və İran, Türkiyə dövlətləri imkan vermirdilər ki, dünya dövlətləri Kürdüstanı tanınsınlar.

Ona görə İran şahı erməni və assurilərin rus və ingilis havadarlarının Kürdüstan və Azərbaycanda yerləşməsinə göz yumurdu. Ona görə ki, əsrlərdən bəri Kürdüstan inqilablar ocağı olmuşdur. İstər İran, istərsə də Türkiyə parçalanmış Kürdüstanın gücünü, birliyini dağıtmaq üçün həmin ərazilərdə ermənilərlə assurilərin yerləşməsinə göz yumurdular. Ancaq onlar düşünmürdülər ki, belə bir dövlətin qurulmasının aqibəti necə olacaqdır.

A. Kəsrəvi "İran Məşrutyyəti Tarixi" adlı kitabında bunları yazır:

"Erməni və Assuri ordusu Urmiya şəhərini asanca ələ keçirdi. Mar Şəmun bir qrup assuri və erməni ilə birlikdə Səlməsa doğru hərəkət etdi. Mar Şəmun İsmayıl ağanı yanıltmaq istəyirdi. İsmayıl ağaya xəbər göndərərək onunla bir yerdə görüşmələrini arzu etdiyini bildirdi. 1918-ci ilin fevral ayında Konəşarda görüşməyi qərara aldılar.

Mar Şəmun yanına silahlı 140 süvari və seçkin adamlar alaraq bir faytona minir və şərtləşdikləri gündə görüş yeri olan Konəşara gəldi".

Tədqimatçı və tarixçi yazar Ələddin Secadi "Kürd inqilabları(başqaldırılarında)" kitabında göstərir ki, çar Rusiyası, bu ölkədə bolşeviklərə qarşı əngəllər etmək istəyirdi. Bunun üçün üsyanlar ölkəsi olan Kürdüstanın bu bölgəsində yaşayan kürdlərin, ələlxüsus İsmayıl ağanın səsini söndürmək fikrindəydilər. Ruslar Mar Şəmunla danışıqlar apararaq bir anlaşma əldə etdilər: "Bu məmləkətdə İsmayıl ağa var. O, həm çarın, həm də Mar Şəmunun önündə bir əngəldir dedilər. Başlanğıcda kürdlərlə ermənilərin birlikdə bir hökumət qurmalarını əldə etmək məqsədilə Sımko ağa ilə görüşmələr etdilər. Ancaq həqiqətdə Sımkonu və kürdləri aradan çıxaraq doğrudan doğruya bir erməni və assuri dövləti qurmaq istəyirdilər".

Bu həqiqətə çox bənzəyirdi. Çünki, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Mar Şəmunun təlimli 25 min silahlısı var idi. Bunlar əsgəri ordunun komandası altında idi. Arxasında ingilislər və Rus çarının hər cür dəstəyi vardı.

I Dünya Müharibəsinin sonunda ölkədə olan şərait və durum

İsmayıl ağanın qüvvələri isə nə o dərəcədə təlimli, nə də disiplinə sahib idi. Təməldə əşirət qüvvələri birliyi idi. Ayrıca, ona arxa çıxıb silah və cəbhəxana baxımından yardım verən hər hansı bir dövlət də yox idi. Belə olunca Sımkonun ortadan qaldırılması ermənilər üçün bir içim su kimi asan olacaqdı.

İsmayıl ağa Sımko yaxşı bilirdi ki,

erməni və assurilər Türkiyədə kürd bəy və ağalarını bir yerə yığaraq güya kürd dövləti qurmaq planlarını hazırlayırmışlar. Lakin, qəfildən xain ermənilər kürd bəylərini atəşə tutub hamısını güllələyirlər. Ancaq onlardan biri bayırda olduğu üçün atına minib xalqı xəbərdar edir. Beləliklə kürdlər Türkiyədə ermənilərin kökünü kəsir. Əslində isə ermənilər kürd bəy və ağalarını öldürərək, onların türklər tərəfindən qətl edildiyini yayaraq, onsuz da aralarında olan münaqişəni qızışdıraraq iki müsəlmanı bir-birinə qarşı saldıraraq qırdırmaq istəyirdilər. Bu məsələləri yaxşı bilən İsmayıl ağa Sımko hər addımını ölçüb-biçib, düşünülmüş şəkildə atırdı. Necə deyərlər, suyu üfləy-üfləyə içirdi.

Hətta, bir dəfə Sımkonun siyasətindən baş açma bilməyən bir kürd bəyi Sımkoğa qarşı çıxır. Onu başa düşən Sımko ona deyir: "Mən səni yaxşı başa düşürəm, narahat olma. Ata-babalarımızın qanı ilə suvarılmış bu müqəddəs torpaqların üstündə nəinki erməni dövlətinin qurulmasını, heç onların ayaq basmalarını da istəmirəm. Səbrli ol, nəticəni görəcəksən".

İsmayıl ağa Sımko ilə Mar Şəmun arasında keçən görüşmələr haqqında tarixçi və tədqiqatçı Ələddin Səcadi bunları yazır:

"İsmayıl ağa Mar Şəmunu padşahlıq üçün hazırlanan rəsmi qayda ilə qarşılayır. Mar Şəmun dini liderlərin geydiklərinə allı-şallı geyimlər içində gələcəkdə bir xalqın rəhbəri olacaq adam kimi, çevrə mühafizələri ilə zərli dörd atlı bir faytona minərək, dördü rus olan və faytonda oturmuş vəziyyətdə üzləri qarşıya və yana baxan atlı yüksək rütbəli əsgərin ikisi Mar Şəmunun arxasında ayaq üstə gözləyirdi. Qılnc dəstəklərinə zümrüd və dəyərli mücəvhərlərlə bəzədilmiş qılınclarını qınından çəkib əllərində tutmuşdular. Bu görkəm padşahlara yaraşan bir görkəm idi. Günəş şüaları düşəndə insan heyrətində qalırdı. Mar Şəmun bu biçimdə Teymur ağanın qonaq evinə endi".

Mar Şəmun görüş yerinə çatan vaxt İsmayıl Ağaya arxasında bir sıra adamlarla Konəşara gəldilər. Ancaq İsmayıl ağa daha qabaqcadan öz adamlarını Teymur ağanın imarətinə göndərmiş və evin əhatəsində özlərinə uyğun mövqə tutmuşlar.

Mar Şəmun oraya çatınca özü otağa keçib oturur və atlıları tam hazır bir vəziyyətdə eşikdə gözləyirdilər. Kəsrəvi bu haqda belə yazır:

"Bizim Mar Şəmun və Sımko görüşməsindən xəbərimiz yox idi. İsmayıl ağanın hadisə haqqında özünün söylədiyinə görə, Mar Şəmun "İndi Kürdüstan deyə adlandırılan bu ölkə bizim, bizim vətənimizmiş. Nə var ki, din Aləmi qarşı-qarşıya bizi bölmüş. İndi birləşməmiş gərəkdir. Ölkəmizi ələ keçirib birlikdə yaşamaalıyıq. Ordumuz birləşdirsək siz də bizimlə olur-

sanız TƏBRİZİ almaq bizim üçün çox asan olar". Çünki şimalda da rusların köməyi ilə Şaumyan və Mikoyanın rəhbərliyi altında Xəzərdən Qara dənizə, Diyarbəkirdən İran körfəzinə kimi bir federativ dövlət yaradacağıq.

Sımko Mar Şəmunun planını öyrəndikdən sonra gülümsəyərək ona "düşünərəm" - dedi. Mar Şəmunu yola salmaq üçün onunla birlikdə bayıra çıxır. Mar Şəmun faytona minən zaman silah səsi eşidilir. **Bu səs istər Kürdüstanı, istərsə də Azərbaycanı ingilis rus havadarları olan erməni,**

Assuri lideri Mar Şəmun

assuri qırğınlarından qurtarır və ermənilərin dənizdən dənizə xülyasını alt üst edərək Lozanadək erməni plankeşlərin planını alt-üst edir. Mar Şəmun yerə yıxılır. Şikəki silahlı gücləri dörd bir yandan Tigranın və Mar Şəmunun atlı silahlılarına atəş açır və 100-ə qədər seçmə adamlarını öldürür. İsmayıl ağa həmin gün Çariyə dönrür. Ertəsi gün səhər tezdən assur və erməni orduları İsmayıl ağaya qarşı hücum keçirlər. Ətraf kəndlərin əhalisini qətl edərək heç kimə aman vermirlər. İsmayıl ağa çətin bir qarşıdurmadan sonra Çariya şəhərindən çıxmaq məcburiyyətində qalır.

Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra xalq, xüsusilə Səlmə və Urmiya ətrafındakı əhali erməni və assurilərin qanlı qırğınlarına hədəf oldu, çoxlu insan öldürüldü. Mar Şəmunla danışıqlara gedən zaman İsmayıl ağa Sımko Osmanlılardan və Təbrizdən yardım istəmişdi. Və o xəbərdar etmişdir ki, 25-000 nizami orduya qarşı vuruşar lakin bu bir çox əhəlinin kütləvi qırğınına səbəb ola bilər. İsmayıl ağa Sımkodan gözü qorxan şah imkan vermirdi ki, Azərbaycanda bir erkək quş da uçuşsun. Odur ki, Azərbaycandan heç bir yardım gəlmədi. Bir tərəfdən isə İran şahı o ərazilərdə bir erməni və assuri dövlətinin yaranmasının tərəfdarı idi. Ona görə erməni və assurilərə ingilislərin vasitəsilə yardım edirdi.

Amma İsmayıl ağa Sımko kürdlərdən ibarət silahlı dəstənin Türkiyədən yardım gəlməyinə inanırdı. Türkiyədən gələn əşirət qüvvələri və eləcə də İraq

Kürdüstanından Şeyx Mahmud Bərzənci qüvvələri gec də olsa köməyə gəldi, erməni və assuri ordularına ağır zərbələr vuraraq məğlubiyyətə uğratdılar. Ermənilər ingilis ordusuna sığınmaq üçün Sayınqəlaya çəkildilər. Mukriyani kürdləri arasında bu il "Çilo ili" olaraq adlandırıldı. Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra Rzayidə yaşayan (Urmiya) tarixi yazıçı və tədqiqatçı Əli Dehqaninin dediyinə görə ermənilər və assurilər 109 gün Urmiya bölgəsində qətliaamlar etdilər. Uşaq, qadın, kişi demədən 140 min adamı öldürdülər. Kənd və qəsəbələri talan etdilər.

Yaxşı, Sımko heç bir səbəbi olmadan nə məqsədlə Mar Şəmunu öldürdü? Bu haqda müxtəlif fikirlər var. Bəzi tədqiqatçılar Sımkonun bu hərəkətini böyük səhv olaraq qiymətləndirdilər. Ancaq bir qism sənədlərə görə Sımko Rusiya və İngiltərənin dəstəyi ilə Mar Şəmunun belə böyük bir qüvvə ilə Kürdüstanın bu bölgəsində dövlət quracağına inanmışdır. Xüsusilə M.Şəmunun öldürülməsindən sonra liderliyə gətirilən Petros, Lozan konfransında Kürdüstanda assurilər üçün bir yerin təyin edilməsini istəyirdilər. Tipik Fələstində yəhudilərə yaradıldığı İsrail dövləti kimi. Və ya Leninlə Atatürkün razılaşması ilə Araz boyu qədim Azərbaycan torpaqlarının İqdir, Ərzurum, Ağrı, Amasiya, Vana qədər yəni Araz Azərbaycan Cumhuriyyətinin bir hissəsinin Türkiyəyə verilməsinə qarşılıq Türkiyədən qovulmuş və qədim Azərbaycan torpaqlarında yeni qondarma Ermənistan respublikasının yaranması üçün şərait yaratdı və Musavat hökumətini bolşeviklərə təslim etdi.

İrənin adlı-sanlı yazarı və şairi Məliküm-Şüarrayı Bahar "Siyasal Partilərin qısa tarixi" adlı kitabında belə yazır:

"Lozan" konfransında erməni Petros Londonun dəstəyi ilə assur və kəldanilərin ən köhnə millətlərindən olduqları, yurdlarının isə Mosuldan Osmanlı Kürdüstanından və İran Kürdüstanından Urmiya qədər olan ərazini onlara verilməsini, ayrıca özləri üçün bəliqli bir mərkəz və iqamətgahın verilməsini tələb edirdilər. Bununla birlikdə assurların İngiltərə və Rusiya üçün müxtəlif xidmətlər etdiklərinə və edəcəklərinə söz verirdilər. Türklərin yürütdükləri çabaların Mar Şəmunun öldürülməsində üzaq bir fikir yoxdur. Hər necə olursa-olsun Sımkonun bu planı İngiltərə və Rusiyanın Kürdüstanda və Cənubi Azərbaycanda bir assur - erməni dövləti qurmaq planını pozmuşdur. Cilo məsələsinin yatırılmasından sonra 1919 -cu ilin yazında Sımko bölgədəki gücünü artırmaq məqsədilə planlarını hazırladı. Təbriz Urmiya yolunu öz himayəsi altına aldı. 1919-cu ilin sonlarında Sipahdari Azam Azərbaycana vali təyin edildi. Sipahsalar Ziyad Devlə adında birini Urmiya hakimi olaraq göndərmişdir. O, Sımkoğa qarşı dirənməyə və öz müdafiəsini əldə etməyə çalışdı.

Araşdırdı: Tahir SÜLEYMAN

Kimliyindən asılı olmayaraq, hər bir Azərbaycan vətəndaşı harada olmağından asılı olmayaraq faciələrimizi, ələlxüsüs Xocalı faciəsini dünya ictimaiyyətinə çatdırmalıdır!

Xocalı soyqırımı Kürdüstanın Ərbil şəhərində keçirilən konfranslarda qaldırılıb

Kürdüstan bölgəsinin Səlahəddin universitetinin rektoru Əhməd Dzeyinin rəhbərliyi ilə "Osmanlı dönəmində Yaxın Şərq və Kürdüstanın siyasi durumu" mövzusunda 17 ölkənin iştirakı ilə keçirilən konfransa Azərbaycanın beş nəfərlik nümayəndə heyəti də dəvət olunmuşdur.

İlkin olaraq türkmən Yazıçılar birliyinin sədri və "Yurd" dərgisinin baş yazarı, sabiq türkmən millət vəkili Əsəd Ərbil, Ərbil

tərəfdəkləri faciələri, ələl xüsüs Xocalı soyqırımı məsələsini gündəmə qoyun. Əvvəlcə onlar tərəddüd etdilər və dedilər ki, bu gündəlikdə yoxdur. Amma mən təkid etdim, Xocalı ilə bağlı apardığımız kitabları, şəkilləri göstərdik. Dedik ki, Səddam Hüseyin kimyəvi silahla insanları kütləvi şəkildə qırıb. Ermənilər isə qırmaqdan əlavə insanların gözlərini çıxarıblar, başlarının dərisini soyublar. Yəni bunlar daha dəhşətlidir. Xocalıda azəri türkləri ilə bərabər kürdlər də olub.

Yeni təkidlə məsələni gündəliyə saldım. XIX əsrdən ermənilərin Qarabağa gətirilməsi, 1915-ci illərdə erməni-türk müharibəsi dövründə camaatın Qərbi Azərbaycandan məcburi İrana mühacirət olunması, Sovet hökuməti dövründə qayıtması, 1937-ci ildə kürdlərin Orta Asiya və Qazaxıstana sürgün olunması, 1947-ci ildə azərbaycanlıların Qərbi Azərbaycandan kütləvi şəkildə deportasiya edilməsi, Dərələyəz, Zəngəzur mahalının boşaldılması məsələlərini tarixi faktlarla gündəmə gətirdim. Xocalı məsələsinə geniş yer verərək orada olan hadisələri, əlimizdə olan məlumatları çatdırdım. Apre-

qeyd etdi ki, bu tarixi bir mövzudur, siyasi mövzu deyil. Dedim o halda icazə verin xaricdən gələn jurnalistlərlə mətbuat konfranslı keçirim. Biz Xocalı ilə bağlı əlimizdə

məlumat verdik, onlara əlimizdə olan vəraqələr payladım. Ayın 20-də mən məsələni Kürdüstan parlamentinin gündəminə qoymağa çalışdım. Lakin Siyasi Bürodan bizə bildirdilər ki, biz Kürdüstan Hökuməti olaraq dəfələrlə Azərbaycan hökuməti ilə diplomatik əlaqələrə girməyə çalışsaq da, bu məsələ hələ də baş tutmayıb. Dedilər 50-yə yaxın ölkənin səfirliyi,

şəhərində Yazıçılar Birliyinin konfransında iştirak etmək üçün bizi dəvət etdi. Mövzu "Hələbçədə, Balisanda kürdlərin, türkmənlərin Səddam Hüseyin tərəfindən kimyəvi silahlarla soyqırımı məruz qalması" mövzusunda, yaxşı yazarlara təqdimat keçiriləcəkdi. Əsəd Ərbil başda olmaqla türkmən və kürd şair və yazıçıları bizi dəvət etdilər və biz konfransa getdik. Yazıçılar Birliyinin konfransında, mən cəhd etdim ki, ermənilərin 1992-ci ildə Azərbaycanda yaşayan türklərə, kürdlərə qarşı

lin 16-da Səlahəddin Universitetində 17 dövlətdən gələn qonaqların iştirak etdiyi konfransda mən Xocalı məsələsini qaldırmaq istədim. Bu zaman konfrans rəhbərliyi

olan 300-400-ə qədər şəkilləri, fakt olaraq çıxartdıq və xaricdən gələn jurnalistlərə təqdim edərək başa saldıq ki, belə bir hadisə baş verib. 50-dən artıq xarici jurnalist 20 yanvar hadisələrini, Qarabağ hadisələrində parıldanmış avtobusları, Bakı met-

konsulluğu Kürdüstan bölgəsində var. Lakin təəssüflər olsun ki, Azərbaycan hökuməti soyqırımı ilə bağlı bizə müraciət etməyib. Ona görə də məsələni Kürdüstan parlamentinə qoya bilmərik. Bu, qanundan kənarıdır. Türkiyənin Ərbildəki konsulunun

rosundakı terror aktını əks etdirən şəkillər payladım. Onlarda böyük maraq oyandı və dedilər ki, niyə Azərbaycan hökuməti və diasporası bu məlumatları bizlərə çatdırmır, bizimlə əlaqə saxlamır? Mən də onlardan xahiş etdim ki, siz də konfrans rəhbərliyinə deyiniz, Xocalı soyqırımı məsələsini gündəliyə salarsa, biz konfrans iştirakçılarına Xocalı məsələsini şərh edirik. Xaricdən gələn jurnalistlərlə yerli jurnalistlər gedib konfrans rəhbərliyindən xahiş etdilər və bu məsələnin gündəliyə qoyulmasının razılığını aldıq.

Konfrans qabağı biz Xocalı, Qarabağ, 20 yanvarla bağlı 400-dən artıq şəkil və məlumatlar payladım. Ondan sonra mən Xocalı soyqırımı ilə bağlı, Azərbaycanla bağlı geniş çıxış etdim. Çıxışım böyük alqışlarla qarşılandı. Bundan sonra müxtəlif siyasi partiyalarla görüşdük və Azərbaycanın başına gətirilən hadisələri gündəmə gətirdik. Mən universitetin tarix və ədəbiyyat fakültəsində də müəllim və tələbələrə qarşısında seminar keçirdik, tarixi hadisələr, başımıza gələn bəlalər haqqında

müavini İbrahim bəylə görüşdük. O da dedi ki, Xocalı məsələsinin qaldırılması çox yaxşı oldu. Əgər burada Azərbaycan səfirliyi olarsa biz bu məsələni daha qabarıq şəkildə gündəmə gətirə bilərik. Beləliklə biz Azərbaycanla bağlı beş konfrans və seminar keçirdik. Türkmən Yazıçılar Birliyində, Türkmən Mədəniyyət Mərkəzində olduq, Molla Musa Bərzaninin məzarını ziyarət etdik". Tahir Süleyman onu da vurğuladı ki, "Diplomat" qəzetinin idarə heyəti adından İraqda Azərbaycan səfirliyinin açılması üçün ölkə prezidenti İlham Əliyev cənablarına iki dəfə müraciət ediblər, lakin Xarici işlər nazirliyinin verdiyi cavab sabitliyin olmamasıdır.

Azərbaycanın İraqda səfirliyin açılması haqqında 2010-cu il noyabrın 12-də prezident İlham Əliyevin sərəncamı var. Lakin nədənsə, bu sərəncam indiyə qədər icra olunmayıb. Ermənistanın səfirliyi isə on illərdir İraqda fəaliyyət göstərir. Arzu edirik ki, yaxın zamanlarda Azərbaycanın da səfirliyi Kürdüstan bölgəsində fəaliyyət göstərsin.

Kimliyindən asılı olmayaraq, hər bir Azərbaycan vətəndaşı harada olmağından asılı olmayaraq faciələrimizi, ələlxüsüs Xocalı faciəsini dünya ictimaiyyətinə çatdırmalıdır!

Kürdüstan muxtariyyətində Azərbaycan söhbəti...

Xocalı faciəsi Ərbil şəhərində anıldı; müxbirimiz Şimali İraqdan yazır...

Azərbaycandan Şimali İraqın Kürdüstan muxtariyyətinin paytaxtı Ərbil şəhərinə gedən 5 nəfərlik nümayəndə heyəti artıq bu ölkəyə çatıb. Məlum olduğu kimi, "Diplomat" qəzetinin baş redaktoru Tahir Süleymanın təşəbbüsü ilə 5 nəfərlik nümayəndə heyəti Səlahəddin Universitetində keçiriləcək "Osmanlı imperiyası dövründə Yaxın Şərqdə ictimai-siyasi vəziyyət" mövzusunda konfransda iştirak etməyə dəvət olunublar.

Heyətdə təşkilatçıların dəvətini qəbul edən "Yeni Müsavat"ın əməkdaşı Emil Salamoğlu da var. Nümayəndə heyətinin Ərbildə yaşayan kürd və türkmen ziyalıları, eləcə də hökumət təmsilçiləri, ədiblərlə görüşləri

lar. Yalnız şübhələndikləri adamları saxlayırlar. Ərbil İraqın ən sabit bölgəsidir. Ona görə də başqa əyalətlərdən Ərbilə axın var. Şəhərdə tikinti bumu yaşanır. Hər yerdə binalar inşa edilir, parklar salınır. Türkiyə mətbuatının da yazdığı kimi, görünən budur ki, Ərbil gelişməkdə olan yüksək səviyyəli bir paytaxtdır.

Nümayəndə heyəti aprelin 14-də Ərbil şəhərində təşkil olunmuş Kürdüstan Yazıçılar Birliyinin tədbirində iştirak edib. Tahir Süleymanın təşəbbüsü ilə proqramda olmayan Xocalı faciəsi ilə bağlı mövzu gündəmə salınıb və çıxışçıların sırasında T.Süleyman Xocalı faciəsində ermənilərin başımıza gətirdiyi

fəlakətləri konfrans iştirakçılarının diqqətinə çatdırıb.

Türkmen Yazarlar Birliyinin sədri Əsəd Ərbil və İdarə Heyətinin üzvü Riyaz Dəmirçi də konfransda dəvət əsasında iştirak ediblər. Tədbirin əsas məqsədi Səddam Hüseyin hakimiyyəti dövründə kütləvi qırğına məruz qalan hələbcələrə dair bədii əsər yazan ədiblərin mükafatlandırılması olub.

Konfransda ölkənin mədəniyyət naziri Doktor Kava Mahmud və Ərbil valisi Nevzad Hadi iştirak ediblər.

Mərasim Hələbcə və Xocalı qətləmi qurbanlarının bir

Xatın, nə də Sonqimidir. Xocalı faciəsi daha ağır və dözülməz olub. Bu ağır yaddaşımızdan heç vaxt silinə bilməz".

T.Süleyman Xocalı soyqırımında qətlə yetirilənlərin statistikasını açıqlayıb və vurğulayıb ki, bu dəhşətli faciə haqda bütün dünya məlumatlı olmalıdır: "Xocalıda 623 nəfər həlak olub, 8 ailə tam məhv edilib, 25 uşaq hər iki valideynini itirib. 230 uşaq bir valideynini itirib.

1275 nəfər əsir götürüldü. Xocalıya 5 milyard manat ziyan dəyib. İnsanlarımıza zülm olunub. Körpələr, yaşlılar, qadınlar amansızlıqla qətlə yetirilib.

nəzərdə tutulur.

Bu görüşlərdən əlavə, müxbirimiz Şimali İraqda ictimai-siyasi vəziyyət haqda reportajlar da hazırlayır. Reportajlarımızın bölgə ilə bağlı ilkin təəssüratları belədir:

"Şimali İraqın sərhəd qapısından şəhər mərkəzinə qədər yoxlanış məntəqələrində əli silahlı polisler şəhərə daxil olan hər kəsə nəzarət edir. Şəhərin giriş-çığışında hər bir maşın yoxlanılır, maşındakı şübhəli sərnişinlərin pasportlarına baxılır. Burada deyilir ki, polisler terrorçuları bir baxışdan tanıyır-

dəqiqlik sükutla yad edilməsi ilə başlayıb. Hələbcə qətləmi ilə bağlı Ərbil valisi və başqa yetkililər çıxış ediblər.

Daha sonra Tahir Süleymana söz verilib. Azərbaycan mediasında birmənalı qarşılanmayan T.Süleyman "Yeni Müsavat" müxbirinin birbaşa müşahidəsi olan konfransda erməni faşistlərinin Xocalıda azərbaycanlıların başına gətirdiyi müsibətlərdən, vəhşiliklərdən söz açıb. Qeyd edib ki, illər keçdikcə bizi göynədəcək bu faciə xalqımızın yaddaşından silinməyəcək:

"Əksinə, xalqımıza daha dözümlü olmağa, erməni şovinizminə qarşı mətin mübarizə aparmağa səbəb olacaq. Xocalı faciəsi nə Hələpcə, nə

Nə yaxşı ki, Çingiz Mustafayev kimi oğullar həyatlarını təhlükəyə ataraq bu hadisələri çəkib bütün bəşəriyyətə çatdırıblar. Xocalı bizim sağalmaz yaramız, ana-bacılarımızın ah-naləsi, körpələrimizin göz yaşlarıdır". T.Süleymanın çıxışına görə konfrans iştirakçıları ayağa qalxaraq alqışlayıblar. Konfransdan sonra onlar Xocalı hadisəsinin Ş.İraq ictimaiyyətinə lazımı şəkildə çatdırılmamasından şikayətləniblər. Yekunda Ş.İraqın mədəniyyət naziri və Ərbil valisi Hələbcə mövzusunda yazan bədii əsərlərin qaliblərini mükafatlandırılıblar.

Emil SALAMOĞLU,
musavat.com
"Diplomat" qəzetinin
240-cı savından

Faciələrimizi yaşadaraq, erməni daşnaqlarının xislətini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq hər bir Azərbaycan vətəndaşının borcudur

Hər il imkan daxilində, Şimali İraqın Kürdüstan bölgəsinə gedir və orda yaşayan qardaşlarımız haqqında məlumat əldə edir və oxuculara çatdırırıq. Bu il də ermənilərin yalan soyqırım uydurmalarını və ermənilərin Azərbaycan xalqının başına gətirdikləri faciələri İraqda yaşayan medya mənsublarına, yerli xalqa çatdırmaq üçün, bir neçə jurnalist dostumla Şimali İraqa getmək istəsək də, gedəcək jurnalistlərə viza əldə edə bilmədik. Mən iki iş adamı ilə gedəsi oldum.

Səhərə yaxın Erbil şəhərinə çatdıq, İŞİD-lə müharibələrinə baxmayaraq şəhərin hər yerində yeni çoxmərtəbəli tikililər gözə dəyirdi. Səhər ilk işimiz

erməni daşnaqları hələ 1897-ci ildə Türkiyənin Xanasor əyalətində bir gecədə 40 000 kürd və türk xalqını qətl etmişlər. Hörmətli qonaqlar, hörmətli konfrans iştirakçıları, babalarımızın erməni daşnaqları haqqında söylədiklərini və tarixən oxuduqlarımız tarixi faktları sizə çatdırmaq istəyirəm. İstəyirəm biləsiniz erməni daşnaqları özlərinin yazdıqları kimi 1897-ci ildən başlayaraq 1905-ci ildə, 1907-ci ildə, 1915-ci ildə, Türkiyənin və Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində kütləvi qətləymlər törətmişlər, olmazın müsibətlərini Azərbaycan, kürd və türk xalqına yaşatmışlar. 1934-cü ildə, 1937-ci ildə, 1947-ci ildə, 1948-ci ildə Azərbaycan və kürd xalqını doğma yurdların-

1992-ci ilin qarlı qış günü erməni daşnaqlarının və rus

nəqədər çətin olsa da, sizlərə bu olayı anlatmaq bir o qədər

–“Sandi Tayms” qəzeti (London) 1 mart 1992-ci il

ordusunun birləşmələri xalqımıza qarşı törətdikləri

zəruridir. Bu qanlı faciə nəticəsində 623 nəfər vəhşicəsinə qətl edilmiş, 8- ailə tamamilə yer üzündən silinmiş, 25- uşaq hər iki valideyini itirmiş, 230- uşaq isə valideyinlərindən birini itirmiş, 487- nəfər yaranmışdır. Onlardan 76-nəfəri uşaqdır. 1275 nəfər əsr götürülmüşdür, 250 nəfər isə itgin düşmüşdür. 01.04. 1992-ci il tarixinə olan məlumata görə Xocalıya 5 milyard manat məbləğində ziyan dəymişdir.

O dövürki SSRİ rəhbərliyi bu faciəni gizlətməyə çalışsa da, hadisələrin şahidi olan xarici jurnalistlər, belə bir faciənin tarixdə olmadığını bildirərək belə yazırdılar: “Krua Eveneman” jurnalı (Paris) 25-mart 1992-ci il-Ermənilər Xocalıya hücum

–erməni əsgərləri minlərlə ailəni mehvi etmişlər.

–“Faynensşl Tayms” qəzeti (London) 9 mart 1992-ci-Ermənilər Ağdama tərəf gedən dinc əhalini güllələmişlər. Azərbaycanlılar 200 nəfərə qədər cəsəd saymışlar.

Bu barədə yüzlərlə qəzet-jurnal yazsada, təəssüflər olsun ki, burdakı soydaşlarımız, dindaşlarımız Azərbaycan xalqının başına gələn faciələrdən xəbərsizdir. Güman edirəm ki, bundan belə əlaqələrimiz yaranacaq, biri birimizin ictimai-siyasi durumundan xəbərdar olacaq və lazımı məlumatları zamanında dünya ictimaiyyətinə çatdıracağıq.

Bizə vaxt ayırdığınız üçün, Kürdüstan rəhbərliyinə və konfrans iştirakçılarına təşəkkür edirəm. Selaheddin Universitetinin tarix və ədəbiyyat fakültəsində seminar və Universitetin müəllim heyəti qarşısında bu mövzuda konfrans keçirdik.

Mənə elə gəlir ki, Respublikamızın inkişafını təbliğ etmək, eləcə də faciələrimizi yaşadaraq, erməni daşnaqlarının xislətini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq hər bir Azərbaycan vətəndaşının mənəvi borcudur.

Tahir Süleyman
Azərbaycan Kürdləri İctimai Birliyinin sədri,
“Diplomat” qəzetinin baş redaktoru

Kürdüstan Parlamentinin ziyarəti ilə başladı. Bizi Parlamentin çoxdan tanıdığım sədr müavini Cəfər Heminki qəbul etdi. Biz Xocalı Soyqırımının Kürdüstan Parlamentinin gündəminə salınmasını və tanınmasını istədik. Lakin Cəfər bəy Azərbaycanın İraqa, eləcə də Kürdüstan bölgəsi ilə heç bir siyasi əlaqəsi olmadığını və bu məsələnin fərdi şəkildə deyil dövlət səviyyəsində qoymaq lazım olduğunu bildirdi və dedi:

“Biz sizə imkan yaradarıq ki, medya mənsubları qarşısında, Universitetlərdə konfranslar keçirəsiniz və istəyinizi bu vasitə ilə xalqa, ictimaiyyətə çatdırasınız”.

Aprelin 22-də beş ulduzlu “Şiraton” mehmanxanasında “Kürdüstan” qəzetinin 117-ci il dönümü münasibəti ilə konfrans keçirilirdi, biz də dəvətli idik. Mənə də söz verildi, mən də “Kürdüstan” qəzetinin tarixindən, xidmətindən danışaraq medya iştirakçılarına Azərbaycanımız haqqında məlumat verdim. Ermənilərin aprelin 24-də keçirəcəyi yalan soyqırmağa qarşı olan tarixi faktları qoyaraq bildirdim ki,

dan var yoxlarını əllərindən qətləyam heç zaman alıb sürgün etmişdilər. Və xalqımızın yaddaşından silin-

sonda 1989-cu ildə Qarabağ məsələsi ilə bağlı, Qərbi Azərbaycandan yeni indiki Ermənistan azərbaycanlıları və müsəlman kürdlərini zorla evlərini, mülklərini əlindən alıb qovmuşdular. Hətta körpə uşaqları dəmir borulara dolduraraq boruların ağzını qaynaqlamışlar. Bu gün sizlərə məlum olmayan bir qətləyam haqqında məlumat vermək istəyirəm, Xocalı Qətləyimi haqqında.

Xocalı qətləyimi XX -ərdə törədilən ən dəhşətli faciədir. Xocalı faciəsi daha ağır, daha dözülməz olmuşdur. 26 fevral

məyəcək. Cənablar və xanımlar bu qanlı faciə haqqında danışmaq mənim üçün

etmişlər. Bütün dünya eybəcər hala salınmış meyidlərin şahidi oldu.

Zəngəzurun Hacısamli camaati

XVIII yüzilin ikinci yarısında Qaraçorlu mahalında bir neçə tayfa icması və kənd camaati cəmlənmişdi. Ən böyük icmalardan biri Hacısamli camaati idi.

Camaat öz adını Hacı Sam Şadıldan alıb. Bəzi qaynaqlara görə, Hacı Sam Xorasanda ömür-gün sürüb. Hacı Samın Hüsən adlı oğlu vardı. Hüsən Xorasanda, Məşhəd dövrəbə-

sonra Qaraçənli tayfası bu yurdda məskunlaşmışdı. Qaraçənliyənin ilk düşərgəsi Bazardüzü idi.

Hacısamli camaati Qarabağ xanlığının siyasi yaşamında mühüm rol oynayırdı. Rus-İran savaşlarında fəal iştirak etmişdi. Gah ruslara, gah da iranlılara kömək etmişdi. Hacısamliyənin Qacar ordusuna köməyi haqqında tarixçi Mirzə Yusif Qarabaği

Xudaverdinin (Tanrıverdi, Məmməd), Qələndər (Allahverdi, İmamverdi, Şahverdi) uşaqları dövrən keçirirdilər.

1827-ci ildə Hacısamli camaatinin bir böliyünün başçısı Həsən Qələndər oğlu idi. Onun yanında əslən Dilağardalı Məmmədqasım Xələf oğlu (1787-?), arvadı Nisə, oğlu Allahverdi və qızı Güllü ilə olurdu.

Hacısamli camaati bir neçə tayfadan ibarət idi. Bu tayfalar: qasımuşağı, qarabayramlı, əhməduşağı, qaraçənli... Hacısamli camaati Gəvənli, Babadünlü, Babadün, Qaraçənli-Alaqaya, Qaraçənli-Kümbəzli, Qasımuşağı (Kürdhacı), Əhməduşağı (Rəsullu), Namlı (Lələbağırılı), Qarabayramlı, Ərdəşova, Pircahan, Piçənli, Vağazin və Şəlvə adlı kəndlərdən ibarət idi. Qasımuşağı tayfası Kürdhacı, Şamkənd, Birinci Çorman, İkinci Çorman, Ələkçi, Bozdoğan, Piçənli, Bülövlük şenliklərini salmışdılar. Qarabayramlı tayfası Şəlvə, Qabaqtəpə-Daşlı, Kalafalıq-Daşlı, Canibəyli, Narişlar, Vəlibəyli, Budaqdərə, İmanlar, Hacıxanlar, Qovuşuq, Dambulaq-Seyidlər, Kaha, Pircahan, Alpout, Qoşasu, Alıqulular kəndlərini yaratmışdılar. Əhməduşağı tayfası Hətəmlər, Muncuqlu-Rəsullu, Korcabulaq, Taxtazavod yaşayış məntəqələrini bina etmişlər. Qaraçənli tayfası

rovla ailə qurmuşdu. Davud ağa adlı oğlu, Mariya xanım adlı qızı vardı. Davud ağa Həsən bəy oğlu 1864-cü ildə Tiflis şəhərində doğulmuşdu. Əhməd xan həm dini, həm də hökumət qaydası ilə onu varisliyə götürmüşdü. Şuşada yaşayırdı. Əhməd xanın ona ayırdığı mülkü idarə edirdi. Sonra Sankt-Peterburq şəhərinə köçdü. Milis praporşiki rütbesi vardı. Davud ağa 14 yanvar 1890-cı ildə vəfat edib. Davud ağa Natalya İosifovna Boyko adlı xristian qızla evlənmişdi. Övladı olmadı. Mariya xanım Tiflis şəhərində dünyaya gəlmişdi. Böyüyəndən sonra xristianlığı qəbul edib (Mariya Aleksandrovna) polkovnik Fon-Kruzenşternlə həyat qurmuşdu. Hacıli camaatinin torpaqlarının vergisini Natalya Boyko və Fon-Kruzenştern toplayırdı. Hacısamli mahalı XIX yüzildə Alxaslı, Vağazin, Kalafalıq, Bozgüney, Ağcayazı, Ardıclı, Nureddin, Fərraş, Korcabulaq, 1-ci Tığıq, 2-ci Tığıq, Qorçu, Zağaalı, Oğuldərə, Qoşasu, Alpout, Bülövlük, Daşlı, Vəlibəyli, Narişlar, Hətəmlər, Kaha, Kürdhacı, Ərikli, Hacısamli, Piçənli, Xaçınyalı, Güləbird, Pircahan, Əliqulu, Qaraçənli, Təzəkənd, Ərdəşevə, Haqnəzər, Qozlu, Fingə, Bülöldüz, I İpək, Ayıbazarı, Hoçaz, Şamkənd, Köhnə Çorman, Bozdoğan, Ələkçi, Nağdalı, Şəlvə, Qovuşuq, Zorkeşiş (Hacıxanlar), Budaqdərə, İmanlar kəndlərini yaratdılar.

1905-1906-cı illərdə Hacısamli

rində dünyaya gəlmişdi. Heyvandarlıqla məşğul idi. Müqəddəs Məkkəyi-Mükərrəmi ziyarət etmişdi. Hacı Hüsənin Şirin bəy adlı oğlu vardı. Şirin bəy Məşhəd civarında dünyaya göz açmışdı. Yekəlib, yetman igid olandan sonra, tayfa-toluğunu (10 ailədən ibarət Babadünlü tayfasını) başına yığıb, Qarabağa üz tutmuşdu. İlk dəfə Ərdəşevə və Vağazin torpaqlarında binələmişdi. Zorkeşişdə məskunlaşan qeyri-müsəlmanlar Şirin bəyin tayfasına korluq vermiş, malheyvanını otlağa buraxmamışdı.

“Tarixi-Safi” adlı əsərində yazır: “Bir tərəfdən qızılbaşlar, digər tərəfdən Hacısamliyənin kürdləri və qeyri türklər, eləcə də günəşin istisi, yolların çetniliyi, əyri-üyrülüüyü ruslara mane olduğu üçün qalaya gələ bilmədilər və batalyonu suya çatdırma bilməyib, dağıldılar. Bəziləri qətl olundu və bir hissəsi də əsir düşdü...” (Bax: Qarabağnamələr, 2-ci kitab, Bakı, “Yazıçı”, 1991, səh.)

İbrahimxəlil xan hakimiyyətinin son dönəmində Qaraçorlu tayfasını, Hacısamli camaatını oğlu polkovnik Xanlar ağaya tapşırırdı. Qaraçorlu elini savaşa Xanlar ağa aparırdı.

Tarixçi Mir Mehdi Xəzani “Kitabi-tarixi-Qarabağ” adlı əsərində Xanlar ağanın Qaraçorlu elinə başçılıq etməyindən dəfələrlə bəhs etmişdir. Tarixçi yazır: “Xanlar ağa öz müqərribi və ixtiyarı olan Əhməd ağa ilə Qaraçorlu və Hacısamli kürdlərinin mahalına daxil olub...” Başqa bir yerdə yazır: “...Xanlar ağa dəxi öz ixtiyarında olan Hacısamli və Sultanlı xalqının atlı və piyadəsinin cəm edib...” (Bax: Qarabağnamələr, 2-ci kitab, Bakı, “Yazıçı”, 1991, səh.)

1823-cü ildə Hacısamli camaati: Vergiödəyənlər: 132 tüstü, ödəməyənlər: Sultan Əliməhəmməd bəy 1 tüstü, onun qohumları məaf 4 tüstü, rəiyyətləri qeyri-müsəlman 6 tüstü, kasıb 12 tüstü, molla 2 tüstü, çavuş və onbaşı 1 tüstü.

Hacısamli camaatinin bir hissəsi Mehdiqulu xan Cavanşirə bağlı idi. Bu oba XIX yüzilin önündə, 1827-ci ildə 60 tüstüdən ibarət idi. Obada Rövşənin (Molla Şərif, Abbas, Tanrıverdi, Şahbaz), Hüseynin (Haqverdi, Allahverdi, Xıdır, Hüseynşah, Həsən), Bağırın (Xəlil, Cəlil, Mehdi), Əli bəyin (İmamqulu bəy, Vəli bəy, Bayram bəy). Xəlilin (Məmmədəmin, Tanrıverdi), Tərlanın (İman, Məmməd), Hacıxanın (Həsən, Fətəli), Cəfərin (Bayram, Süleyman),

Qorçu, Qarabəyli, Zağaalı, Lələbağırılı, Ərikli, Güləbird və başqa yaşayış məntəqələrinin əsasını, ilk daşını qoydular. Babadünlü tayfası Bülöldüz, İpək şenliklərinin bünyadını qoydular.

XIX yüzildə Qarabağda oğurluq qoçaqlıq, qəhrəmanlıq sayılırdı. Qərətlə sonuclanan xanlıq savaşları bitmiş, silahlar yerə qoyulmuşdu. Dəliqanlılar özlərini yeni atıb-tutmaq, vurub-çapmaq meydanı olan qaraoğurluqda sınaırdılar. Bu dönəmdə Hacısamli cavanları da qaraoğurluğa qurşanmışdılar. Ünlü şair Qasım bəy Zakir yazırdı:

Səfikürdi, Hacı Samli, Kolanı, Tutarlar, soyarlar daldə qalanı, Viran olsun görüm Doyranbasanı, Evdə yatan yoxdu, qarışıb papaq.

Hacısamli camaatinin bir hissəsinin yiyəsi isə Xanlar ağa İbrahimxəlil xan oğlu Sarıcalı-Cavanşir idi. Xanlar ağa 1831-ci ildə varissiz vəfat etdiyindən camaat qardaşı Əhməd xana qaldı. Əhməd xanın oğul övladları hələ sağlığında tələf olduğundan qızı Bikə ağaya dövr edildi. Bikə ağa general-leytenant Həsən bəy Ağala-

camaati ermənilərə qarşı qəhrəmanlıq göstərmişdi. Mir Möhsün Nəvvab yazır: “Başqa bir yerdə, yəni Hacısamli və Piçanlı kürdləri toplaşaraq Gorusun Xənəzək kəndinə hücum etdilər. Ermənilərin qabaqcadan gördükləri tədarüklərinin çox olmasına baxmayaraq, müsəlman kürdlərin bu qəfil hücumundan karıxaraq bilmədilər nə etsinlər. Müsəlman kürdlər onların çəşqinliyindən istifadə edərək bir tərəfdən kəndin evlərinə od vurmağa başladılar. Beləliklə, onlar 20 evi yandırdılar. Evlərin alovu və müsəlman kürdlərin nərələri göylərə yüksəlirdi. Ermənilər bu hücumun qarşısında davam gətirə bilməyib qaçmağa başladılar. Beləliklə, Xənəzək kəndində 20 nəfər erməni öldürüldü. Müsəlmanlar əldə etdikləri qənimətləri özləri ilə kəndə gətirdilər”. Hacısamli camaati tarixən qoçaq, qəhrəman bir toplum olub.

Mənbə

Ənvər Çingizoğlu, Hacısamli camaati, “Soy” dərgisi, Bakı, 2009.
Ənvər Çingizoğlu. Qaraçorlu mahalı. “Soy” dərgisi, 1 (27), Bakı, 2009. səh.97-106.

- - Kurdistan Uyezd (Red Kurdistan, Kurdistan Autonomous Province), part of Azerbaijanian SSR from 1923 to 1929
- - autonomous territories of Azerbaijanian SSR
- - other territories of Azerbaijanian SSR
- - Armenian SSR

Sonda Şirin bəy camaati başına toplayıb, zorkeşişliləri qovub-çıxarmışdı. Köməyə gələn Gəvənli tayfasına xeyli torpaq ayırmışdı. Nadir şah Qırxlı-avşarın ölümündən sonra Şirin bəyin qohumu Qasım da uruğ-turuğunu toplayıb, Qaraçorlu mahalına gəlmişdi. Şirin bəy ona Kürdhacı torpağını tuş vermişdi. Qasımuşağından

Başkan Barzani'den Seyid Emmar Hekim'e başsağlığı mesajı

Başkan Barzani, yaşamını yitiren Seyid Ammar Hakim'in ailesine taziyelerini iletti.

Başkan Mesud Barzani, çarşamba günü Ayetullah Uzma Muhammed Bakır Hakim'in oğlu Seyyid Emmar Hakim'e taziyelerini iletti.

Barzani ofisinden yapılan açıklamada, "29 Mart 2023 Çarşamba akşamı Başkan Mesud Barzani, Ayetullah Uzma Muhammed Bakır El Hakim'in oğlu Seyyid Sadık El Hakim'in vefatı nedeniyle ailesine telefonla taziyelerini iletti." denildi. **Nerina Azad**

Kürdistan Diyanet İşleri Bakanı Sadiq: Kürtlerin problemi inançsal değil, ulusaldır

Kürdistan Bölgesi Diyanet İşleri Bakanı Piştivan Sadiq, Kürdistan Bölgesi'nde barış içerisinde yaşayan farklı inanç ve etnik kesimlerin olduğuna dikkat çekerek, Kürtlerin probleminin inançsal olmadığını, ulusal olduğunu belirtti. Cami açılışı sonrasında basın mensu-

pları ile bir araya gelen Piştivan Sadiq şunları söyledi: "Mele Mustafa Barzani'nin liderlik dönemlerinde şayet Kürdistan'da inançsal bir problemim olduğu kanaat getirseydi Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) yerine Kürdistan İslami Partisi kurardı."

Piştivan Sadiq açıklamasında; "Kürdistan Bölgesi'nde camiler ulusal duyguların yeşerdiği yerler oldu. Kürt halkının tarih boyunca hiçbir zaman inançsal bir problemi olmadı. Çünkü geçmişte de Kürt halkının içerisinde tanınmış, değerli din alimleri ve saygın insanları vardı. Hiçbir millette bu kadar değerli ve saygın din insanlarının olduğunu da zannetmiyorum." ifadesini kullandı.

Sadiq açıklamasına şöyle devam etti: "Ama bizim Kürtler olarak problemimiz ulusallık, toprak ve vatansızlıktır. Maalesef Kürtlerin coğrafyasını kendi aralarında paylaşan ülkeler kendilerini İslami ülkeler zannediyorlar. Oysa şu ana kadar İslami değerleri sadece Kürt halkına karşı kullanmaktan kaçınmıyorlar. Bütün bu ülkeler kendi bünyelerinde Kürtlerin ulusal kimliklerini yok etmek için ellerinden geleni yapıyorlar." Kürt halkı içerisinde bir kesimin başka bir ülkenin Kürtlerin aleyhine yasal olmayan bir karar vermesi halinde mutluluk duyduğuna dikkat çeken Kürdistan Bölgesi Diyanet İşleri Bakanı açıklamasının devamında, bunun 40 milyondan fazla bir nüfusa sahip ve devletsiz Kürtler açısından bir utanç olduğunu dile getirdi. Sadiq açıklamasının sonunda şu hususlara vurgu yaptı: "Şayet Türkiyeli, Suriyeli, İranlı ve Arap din alimlerine, Kürtlerin tarihte İslamiyetin gelişmesinde bir rolleri var mıdır? Diye soracak olursak; verecekleri cevap kesinlikle şu; kuşkusuz çok büyük katkıları oldu. Ama aynı alimlere; Kürtlerin de diğer Müslüman halklar gibi bağımsız devlet haklarına nasıl bakarsınız? Diye sorarsak, anında yürekleri daralır ve adaletsizce cevaplar verirler." **rupelanu.org**

Büyük Kürt göçünün üzerinden 32 yıl geçti

Saddam Hüseyin liderliğindeki Baas rejiminin saldırılarından kaçarak Rojhilat ve Türkiye sınırına göç etmek zorunda kalan 31 Mart 1991 tarihindeki büyük Kürt göçünün üzerinden 32 yıl geçti.

Kürdistan Bölgesi'nden 5 Mart 1991 Raperin'inin ardından aralarında Kerkük'ün de olduğu Kürdistan bölgelerinin çoğu özgürleştirilmişti. Ancak 27 Mart 1991'de Irak Ordusu karadan ve havadan büyük bir saldırı başlatarak, çocuk, kadın, yaşlı, genç demeden sivilleri bir kez daha katletmeye başladı. Aynı gün Kerkük, ayın 31'inde ise Erbil işgal edildi.

Ardından Güney Kürdistan halkının büyük göçü başladı ve yüz binlerce kişi Doğu Kürdistan (Rojhilat) ve Türkiye sınırlarını geçti.

Güney Kürdistan'da 1991 yılında bir milyonun üzerinde insan korunaklı bir barınak bulmak için yollara düştü. Özellikle o dönem Hakkari ve Şırnak sınırında çekilen görüntülerde Kürt halkının çaresizliği gözlerinden okunuyordu. Zira Türk yetkililer ilk başta Kürt göçzedelere sınırları açmamakta diretiyordu. Sınırdaki bekleyen askerler halkın geçişine izin vermiyordu. Uluslararası baskıların artmasıyla Türk yetkililer halkın sınırdan geçişine izin verdi.

Yaklaşık bir buçuk milyon Kürt Enfal soykırımının tekrarlanacağı korkusuyla sınırlara yığıldı. Kısa bir süre içerisinde sınırda kamplar inşa edilmeye başlandı. Birleşmiş Milletler (BM) Yüksek Komisyonu'nun verilerine göre, 750 bin insan Doğu Kürdistan sınırına, 280 bin insan Hakkari ve Şırnak sınırına ulaştı, ayrıca 300 bin insanda Güney Kürdistan sınırları içerisinde göç etmek zorunda kalmıştı.

Sınırlarını göçzedelere daha erken açan İran yönetimine karşılık Türk yönetimi ilk önce sınırlarını açmakta direttiyse de uluslararası baskılar ve mali yardım karşılığında sınırlarını açmıştı.

Çadır, su ve gıdanın bulunmadığı göçte en büyük acıyı çocuk ve yaşlılar çekiyordu. Tıbbi desteğin olmamasından dolayı binlerce çocuk ve yaşlı Kürt, soğuk ve açlık

nedeniyle yaşamını yitirdi.

Bir çok göçzede Baas rejiminin helikopterlerinden açılan ateşte şehit edildi. Çoğunluğu çocuk olan

kuzeyine geçişleri yasaklanarak, bu bölgede uçuşa yasak bir alan oluşturuldu. Bu karar ile BM, 1925 yılında Milletler Cemiyeti'nin Musul

bir çok kişi de İran-Irak savaşı döneminde sınırlara düşen mayınlarla basarak ya şehit oldu ya da yaralanarak engelli bir insan oldu.

İlaç ve gıda eksikliği nedeniyle çocuklar ishal, enfeksiyon, gıda yetersizliği ve bir çok farklı hastalığa yakalandı. ABD Dışişleri Bakanlığı ve uluslararası insan hakları derneklerinin raporlarına göre Hakkari ve Şırnak sınırında günlük 500 ile 1000 kişi arasında hayatını kaybediyordu.

Aynı şekilde Doğu Kürdistan sınırında da her gün onlarca kişi hayatını kaybediyordu. Uluslararası ajanslar Kürtlerin içinde bulunduğu ağır insanlık şartlarını dünyaya ulaştırmasıyla dünyanın Kürtlere ilgisi artmaya başladı.

İnsan hakları dernekleri geçici kamplara ilaç ve gıda yardımıyla bulunmaya başladı. Ancak buna rağmen Kürtler uzun süre Rojhilat ve Kürt illerindeki kamplarda kaldı.

BM uçuşa yasak bölge ilan etti

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Fransa ve Belçika'nın talebi üzerine 5 Nisan 1991 tarihinde Güney Kürdistan'da oluşturulacak güvenli bölge ile Kürtlerin Irak ordusunun saldırılarından korunması, insani yardımların ulaştırılması ve göç edenlerin eski yerlerine dönmelerinin sağlanmasına karar verdi.

688 sayılı BMGK kararı ile Baas rejimi güçlerinin 36'ncı paralel'in

meselesi ile aldığı karardan sonra ilk kez Kürtleri tanıma ve korumaya dönük bir kararı oldu.

Oluşturulan uçuşa yasak bölge ile bir nevi Kürdistan Bölgesi facto olarak özerk bir bölge oldu.

Raperin Kürdistan'daki siyasi cephede de birliğe yol açtı. 1991 yılının Aralık ayında Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) öncülüğündeki Kürdistan Cephesi, Kürdistan Bölgesi'nde bir parlamento seçimi yapılmasına karar verdi.

7 Temmuz 1992'de bakanlar kurulunun oluşturulmasının ardından Kürdistan Parlamentosu 4 Ekim 1992'de Kürdistan'ı Irak'ın içinde federal bir yönetim olarak ilan etti.

Bu federal yönetim 2003 yılında ABD'nin Irak'ta Saddam rejimini devirmesine kadar uzanan yaklaşık 10 yıl boyunca Saddam'ın ekonomik ve siyasi baskılarına direnerek işleyişini devam ettirdi.

Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin 5 Nisan 1991 tarih ve 688 no'lu kararında ilk defa Kürt ulusunun ismi, baskı ve zulme uğrayan bir ulus olarak BM belgelerinde yer edinecekti.

91 göçünden sonraki süreçte Kürt ulusunun dünya nezdinde tanınırlığı arttı. Bu tanınırlık, sonraki 12 yıl boyunca uçuşa yasak bölge ile Kürtlerin özerk bir şekilde kendi kendilerini yönetmelerini getirdi. **Nerina Azad**

Deprem araştırması: 'Yüzde 54 hükümet zamanında müdahale etmedi' dedi

Artıbir Araştırma'nın yayınladığı ankete göre katılımcıların yüzde 54.2'si hükümetin deprem bölgesinde zamanında müdahale etmediğini belirtti.

Artıbir Araştırma şirketi yaptığı son anket çalışmasının sonuçlarını açıkladı. Araştırmada, 11 ilde yıkıma sebep olan Maraş merkezli depremlerde hükümetin bölgeye zamanında müdahale edip etmediği soruldu.

Katılımcılara, "Deprem sonrasında hükümetin bölgeye zamanında müdahale ettiğini düşünüyor musunuz? sorusuna yüzde 54,2 "Hayır" yanıtı verirken, yüzde 42,1'i de "Evet" yanıtı verdi. Yüzde 3,7'si de "Fikrim yok" dedi.

Anketin künye bilgileri ise paylaşılmadı.

Daha önce MetroPOLL Araştırma anketinde katılımcılara "Sizce

depremdaki kayıplardan en çok kim sorumludur?" sorusu yöneltilmişti. Katılımcılardan yüzde 34.4'ü

"Hükümet", yüzde 26.9'da "müteahhitler" cevabını verirken, yüzde 15.4 ise "Belediye" yanıtı vermişti. **rupelanu.org**

Qazi Muhammed ve arkadaşlarının şehit edilmesinin üzerinden 76 yıl geçti

Bugün Mahabad merkezli Kürdistan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Qazî Mihemed ve arkadaşlarının Çarçira Meydanı'nda asılarak şehit edilişlerinin 76'inci yıldönümü.

Mihemed Husên Seyfi Qazî Savunma Bakanı ve Mela Mistefa Barzani Genelkurmay Başkanı seçilir.

Ala Rengin'i resmi olarak Cumhuriyetin bayrağı kabul ettiler Aynı gün Kürdistan Milli Meclisi,

ordusu Mahabad'ı işgal ederek Kürdistan Cumhuriyeti'ni yıktı. 30 Mart 1947'de Cumhurbaşkanı Qazî Mihemed, Başbakan Hacı Baba Şêx ve Savunma Bakanı Mihemed Husên Seyfi Qazî, Cumhuriyetin kurulduğu yer olan Çarçira Meydanı'nda asılarak şehit edildiler.

Qazi Muhammed yazdığı vasiyetnamede Kürtlere birlik ve ittifakı, şu sözlerle tembihledi:

"Ben ömrümün son saatlerini yaşıyorum. Allah aşkına artık birbirinize düşmanlık etmeyin, birbirinizi destekleyerek düşmana ve zalimlere karşı durun. Kendinizi düşmana bedava satmayın.

Kürt halkının düşmanları çoktur, zorba ve acımasızdırlar. Her halkın, ulusun başarı sembolü, birliktir, işbirliği ve dayanışmadır. Birliğini sağlamayan, ittifakı olmayan her halk, her zaman düşmanın baskısına maruz kalır, ezilir.

Kürtlerin, yeryüzünde yaşayan diğer halklardan hiç bir eksiği yoktur. Hatta siz yiğitliğinizle, fedakârlığınızla, baskıdan kurtulan halklardan daha ileridesiniz. Düşman, işinin gerektiği kadarıyla sizi ister ve işi bittikten sonra size hiç acımaz, sizi hiç affetmez. Düşmanlarının zulmünden kurtulan halklar da sizin gibiydiler, ama onlar kurtuluş için birliklerini sağlamışlardı.

Yeryüzündeki tüm halklar gibi artık siz de baskıdan kurtulun. Birlik olursanız, birbirinizi kıskanmazsanız, kendinizi düşmana satmazsanız, siz de kurtulursunuz."

Qazî Mihemed 1900 yılında Doğu Kürdistan'ın Mahabad kentinin ileri gelenlerinden Ali Qazi'nin oğlu olarak dünyaya geldi. Çocukluğunda 'Kutabhane' denilen medresede okumuş ve babasından temel eğitimini almıştır. Mahabad Vakıflar Dairesi Müdürlüğü görevinden sonra babasının yerine kadılığa atanmıştır.

Nerina Azad

Kürdistan Bayrağı'nı, Kürdistan Marşı'nı ve onurlu direniş geleneğini ve Kürtlerin kendini yönetme özlemini geride bırakan Mahabad Cumhuriyeti adı özdeşleşen Qadi Mihemed Kürt direnişin sembol isimlerinden biri oldu.

Cumhuriyetin İlanı

22 Ocak 1946'da Mahabad Çarçira Meydanı'nda Qazî Mihemed'in öncülüğünde, Mahabad halkı, tüm Kürdistan parçalarından misafirler, KDP yöneticileri, aşiret liderleri ve Peşmergeleriyle Mela Mistefa Barzani'nin de hazır bulunduğu toplantıda, Kürt ulusal bayrağının göndere çekilmesi, Milli marş Ey Raqîp'in okunması ve dualar eşliğinde Komara Kurdistanê (Kürdistan Cumhuriyeti) ilan edildi.

11 Şubat 1946 tarihinde 30 üyeli Kürdistan Milli Meclisi (KMM) toplantısında Qazî Mihemed Cumhurbaşkanı seçilir. On üç üyeli Bakanlar Kurulu oluşturulur

Hacı Baba Şêx Başbakan,

Kürtçe'yi devletin resmi dili, "Ey Raqîb"i Kürdistan Marşı ve Kürdistan'ın bayrağını seçti. Bayrağın şekli üstte kırmızı, ortada beyaz, altta yeşil şeritler üzerinde yirmibir ışını bulunan sarı bir güneş yerleştirilmişti. Kürdistan Milli Meclisi, eğitim alanında iyileştirme kararı aldı ve genel ve zorunlu ilk öğretimi tesis eden yasalar çıkardı. Fakir ailelerin çocuklarına para yardımı, giyecek ve ders kitapları verildi. Kültürel çalışmaların önemini vurgulayan Meclis, ilk olarak iki Kürt şairin, Hejar ile Hêmin'in şiir kitaplarını devlet matbaasında bastırdı. Kısa bir süre içerisinde Kürt okulları kuruldu ve Kürtçe eğitime başlandı.

Bu çerçevede, "Kürdistan" gazetesi ve Hawar, Hilale, Agir, Gelawêj ve Niştiman dergileri yayımlandı. Kürtçe radyo yayımları başlatıldı ve Kürt dili ve edebiyatının gelişmesi için faaliyetler yürütüldü.

Sovyetler 9 Mayıs'ta İran topraklarından çekilince 17 Aralık'ta İran

ENKS heyeti Ankara'da: Afrin halkı, muhaliflerin silahlarından korkmuyor

Suriye Kürt Ulusal Konseyi'nden (ENKS) bir heyet, Afrin'in Cindirês ilçesinde Newroz ateşi yaktıkları için öldürülen 4 kişi için Ankara'da Türkiye Dışişleri Bakanlığı yetkilileriyle bir araya geldi. ENKS heyetinde, Suriye Muhalefet Koalisyonu Temsilcisi Abdulkhakim Beşar ile ENKS temsilcileri Şelal Gedo ve Zuheyr Muhammed yer aldı.

Görüşmede Cindirês'te yaşanan katliamın yanı sıra silahlı grupların Afrin'de son 5 yılda gerçekleştirdikleri ihlaller masaya yatırıldı.

Görüşmeye ilişkin Rûdaw'a konuşan Şelal Gedo, "Türkiye heyetine silahlı bazı grupların terörist faaliyetlerde bulduklarını aktardık" dedi.

Cindires'teki saldırıyı gerçekleştirenlerden 4'ünün tutuklandığını 2'sinin ise serbest bırakıldığını hatırlatan Gedo şunları kaydetti:

"Suriye muhalefetinin kontrolündeki mahkemelere güvenmıyoruz. Suçluların Türkiye tarafından yargılanmasını talep ettik. Türkiye, konuyu yakından takip ediyor ve bu konuda yardımcı olmaya çalışacak-

larını bize iletiler. Arkadaşlarımız, bu konuyu dün İstanbul'da Amerikalı üst düzey bir heyetle de görüştü, yine Fransızlarla da görüşme yaptık. Ulaşabildiğimiz tüm ülkelere Afrin, Cindires ve diğer Kürt bölgelerindeki halkın yaşadığı sıkıntılarını aktarmaya çalışacağız."

"Halk sokaklarda; halk, bunların silahlarından korkmuyor artık"

Silahlı bazı grupların isimlerini vererek Türkiye heyetine bunların

terörist faaliyetlerde bulduklarını aktardıklarını ifade eden Gedo, "Bunların Kürt bölgelerinde kalması artık kabul edilemez. Bunlar, hükmettikleri bölgelerde sınırsız güç sahibi ve bunları durdurabilecek ne kanun var ne de yönetim. İstedikleri her şeyi yapıyorlar. Bu konuya bir çözüm bulunmazsa şu anda bile bir toplumsal patlama var, halk artık evinde oturmuyor. Halk sokaklarda; halk, bunların silahlarından korkmuyor artık" dedi.

Nerina Azad

Avusturya Parlamentosu'ndan Türkiye'ye Kürdistan Bölgesi ve Rojava için kınama tasarısı

Avusturya Ulusal Parlamentosu, Türkiye'nin saldırılarını kınayan ve Kürt halkının saldırılar karşısında korunmasını talep eden karar tasarısını oy çokluğuyla kabul etti.

Avusturya'da iktidar ve muhalefetteki partilerin Türkiye'nin Rojava ile Kurdistan Bölgesi'ne yönelik saldırılarına ilişkin hazırladıkları karar tasarısı, Ulusal Parlamento'da tartışıldı. Irak ve Suriye'nin topraklarına yönelik saldırıları kınayan, Türkiye'nin uluslararası hukuka uyulmasını talep eden karar tasarısına parlamenterler Dr. Reinhold Lopatka, Dr. Ewa Ernst-Dziedzic, Petra Bayr, ve Dr. Helmut Brandstätter öncülük etti.

Saldırlara Dikkat Çekildi

Parlamentoda ilk söz alan Avusturya Sosyal Demokrat Partisi (SPÖ) Milletvekili Katharina Kucharowits, Türkiye'nin saldırılarına dikkati çekerek oturum sırasında mecliste hazır olan

Dışişleri Bakanı Alexander Schallenberg'e, "Sayın Bakan artık Türk devletine ne zaman dur diyeceksiniz?" sorusunu yöneltti.

'Kürt Halkının Acıları Son Bulmalı'

Hükümetin büyük ortağı Avusturya Halk Partisi'nden (ÖVP) Reinhold Lopatka, 45 milyondan fazla Kürt'ün statü sahibi olmasının bölgedeki savaş ve krizlere yol açtığını belirtti. Sadece Türkiye değil İran'ın da Kürt halkına zulüm ettiğini ifade eden Lopatka, "Kürt halkının çektiği acılar son bulmalı. Başta Avusturya olmak üzere AB sadece Türkiye ve İran'a değil, Suriye ve Irak'a da baskı yaparak Kürt halkının koruma altına almasını sağlamalı" çağrısı yaptı.

Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) üyesi Axel Kassegger da SPÖ ile daha önce hazırladıkları Türkiye'nin saldırılarını sert şekilde kınayan tasarının Dışişleri Komisyonu'ndan geçmemesini eleştirdi. Türkiye'nin ciddi biçimde uyarılmasını isteyen Kassegger, yeni tasarının ilkine göre "yumuşak" ifadeler içerdiğini öne sürerek destek vermeyeceklerini bildirdi.

Oy Çokluğuyla Kabul Edildi

Meclisteki gruplar adına söz alan milletvekillerinin konuşmalarının ardından tasarıya ilişkin oylamaya geçildi. Hem hükümet hem de muhalefetteki parlamenterlerin desteğini alan tasarı oy çokluğuyla kabul edildi.

Tasarıda özetle Nehammer hükümetine ana başlıklarda şu çağrılar yer aldı:

"* Türk devletinin uluslararası hukuka uygun hareket etmesi için Federal Hükümet, özellikle de Dışişleri Bakanlığı girişimlerde bulunmalı.

* Irak'ın kuzeyi ile Suriye'nin kuzeydoğusunda yaşayan halk ile altı yapının korunması için Federal Hükümet ve Dışişleri Bakanlığı çalışmalar yürütmeli.

* Federal Hükümet, Avrupa ve uluslararası camia Suriye, Irak ve Türkiye'deki sivil halk için özellikle Kürt halkı için insani destek bulunmalı."

Türkiye'nin Kürt halkına yönelik saldırılarının son bulması için harekete geçilmesini isteyen bu tasarının ardından ÖVP'li Karl Nehammer'in başbakanlığındaki Federal Hükümet'in nasıl bir tavır alacağı merak ediliyor.

rupelanu.org

Serok Barzanî: Mihemed Xalid Boselî qehremanekî gelê Kurdistanê bû

Serok Mesûd Barzanî bo koça Mihemed Xalid Boselî, diyar kir ku peyv nikarin wesfa fîdakariya wî

peyameke xemgîniyê araste kir û ragihand, ew xebatgêrî herdu şoreşên Îlon û Gulanê nimûneya qurbanîdan û mandînenasiyê bû. Serok Barzanî tevî nîşandana sersaxiyê ji bo malbat û kesûkarên

Mihemed Xalid Boselî, diyar kir ku peyv nikarin wesfa fîdakariya wî pêşmerge herdû şoreşên Eylûl û Gulanê Mihemed Xalid Boselî gihiştê min.

Mihemed Xalid Boselî qehremanekî gelê Kurdistanê û nimûnê qurbanîdan û mandînenasiyê bû û wişe neşên wesfa fîdakariya ewî mirovê xweragir bikin. Mihemed Xalid Boselî bavê şehîdekî qehreman jî bû û hemî jiyana xwe di nav tengaviya û ji pêxemet doza mîlletê xwe terxan kir û ji dest dana wî xusareteka mezin e.

Pirse û serexosiyên xwe arasteyî binemale û xizim û kesukarên Xwedê jê razî û hemî têkoşerên Kurdistanê û pêşmerge qehreman dikim û xwe bi hevpişkê xema wan dizanim. Daxwaza min ji Xwedayê mezin ewe ruhê Xwedê jê razî Mihemed Xalid Boselî bi beheşita berîn şad bike û sebr û hedarê bidete hemî layekê.

Înna Lîllah We Înna Îleyhî Racîûn (Em ji Xweda hatim dîsa em ê veşerin bal wî)

Mesûd Barzanî

Partiya Çep a Kesek beyannameya xwe ya hilbijartinan belav kir

Partiya Çep a Kesek (YSP) ku berbîjêrên HDPê dê roja 14ê Gulanê di bin nav û logoya vê partiyê de bikevin helbijartinan karnameya xwe ya ji bo helbijartinan eşkere kir, di karnamê de bi berfirehî behsa başkirina rewşa demokrasîyê û avakirina komareke demokratîk tê kirin. Partiya Çep a Kesek di heman demê de daxwaz dîke ku careke din li Tirkiyê sistema parlementerîyêke bi hêz hebe, yek ji karên vê partiyê jî dê zêde kirina hejmara mamostayên dersa Kurdî be. Berbîjêrên HDPê dê di helbijartinên 14ê Gulanê de li ser navê Partiya Çep a Kesek bikevin helbijartinan, vê partiyê ji bo helbijartinan yekem karnameya xwe ji raya giştî re aşkere kir, di karnamê Partiya Çep a Kesek de behsa demokrasî, maf û azadiyan, mafê jinan mafê xwendina bi zimanê zikmakî û başkirina sistema dadweriyê tê kirin.

Endamê Desteya Rêveber ya Partiya Çep a Kesek Cahîr Kirkazak dibêje: "Hemû raya giştî dizane ku tifaqa Erdogan û MHPê êrîşî siyaseta Kurdan û HDPê kiriye, roja ewil me gotiye em HDPê û perspektîfa HDPê nadin girtinê. Em îro gehîştin encameke sekevî û em îro yekem gavê diavêjin. Em kelecana in ku em dê roja 14ê Gulanê AKP, MHP û Erdogan tîk bibin."

Partiya Çep a Kesek di karnamê de behsa başkirina rewşa demokrasîyê û avakirina komareke demokratîk tê kirin. Partiya Çep a Kesek di heman demê de daxwaz dîke ku careke din li Tirkiyê sistema parlementerîyêke bi hêz hebe, yek ji karên vê partiyê jî dê zêde kirina hejmara mamostayên dersa Kurdî be. Berbîjêrên HDPê dê di helbijartinên 14ê Gulanê de li ser navê Partiya Çep a Kesek bikevin helbijartinan, vê partiyê ji bo helbijartinan yekem karnameya xwe ji raya giştî re aşkere kir, di karnamê Partiya Çep a Kesek de behsa demokrasî, maf û azadiyan, mafê jinan mafê xwendina bi zimanê zikmakî û başkirina sistema dadweriyê tê kirin.

dike heman demê yek ji daxwazên vê partiyê ew e ku zimanê Romanan jî weke dersên helbijartî li dibistana mafê xwendinê hebe.

Parlementerê HDPê Hasan Ozgüneş jî got: "Gelê zêdetirî 20 sal in gellek eş û azar ji destê vê hikumetê û hevkarên wê ditiye. Loma hêrsa gelê me zêde bûye, ez bawerim dê ji hemû deman zêdetir yeketî hebe û bi hejmareke zêde ya parlementeran em dê biçin parlamentoyê."

Di derbarê pîrsa Kurdî de Par-

tiya Çep a Kesek tenê behsa berfirekirina xwendina Kurdî û zêdekirina hejmara mamostayên dersa Kurdî dîke, siyasatmedarên Kurd jî di vê baweriyê de ne ku

bername dikare gellek kêşeyan çareser bike.

Parlementerê HDPê Îmam Taşçier jî got: "Partiya Çep a Kesek jî heman HDP ye, wate kadro û xebatkar û endam hemû yên HDPê ne û wê xebatên me weke HDP berdewam be."

Partiya Çep a Kesek dê karekî berfireh ji bo vê yekî jî bike ku dengdêrên HDPê nav û logoya vê baş nas bikin û roja 14ê meha Gulanê dengê xwe bidin vê partiyê.

rupelanu.com

Forbes: Eger ji Herêma Kurdistanê re sistemeke dije mûşekî hebe jî, li ser ti alî nabe metirsî

Kovara Forbes a belav kir, hêza asmanî ya Pêşmergeyên Kurdistanê nîne, tevî ku Herêma Kur-

distanê hevpeymanî Amerîkayê ye û rûbirûyê kêşe û gefên cuda yên ewlehiyê dibe.

Kovara Forbes a Amerîkî di raporekê da zanîn, bi dabînkirina çend sistemen C-RAM ji Herêma Kurdistanê re, dê di karîna Hewlêrê de be ku rûbirûyî êrişên dronan û mûşekî bibe.

Di raporê de hatiye gotin, ji bilî sistema C-RAM, dayîna tankên li dijî firokeyên otomatîk ên Almanî yên Gepard bo Hewlêrê, dê bandoreke wê ya mezin ji bo rûbirûbûna dronan hebe, di salên dawî de li dijî Herêma Kurdistanê hatine bikaranîn.

Tankên otomatîkî yên Almanî Gepard, di şerê Ukraynayê de ji bo xistina dronanê Îranê hatin bikaranîn.

Forbes dibêje, bi dayîna sistemen dije-mûşekî bo Herêma Kurdistanê re, eger çend helikopterên AH-6 bîn dayîn, dê piştewaniya asmanî ya Pêşmerge di şerê li dijî DAIŞê û hêzên mîna wê de bikin.

AH-6 helikoptereke şerker a asta destpêkê ye û bihayê her yek ji wê bi qasî 2 mîlyon dolar e. Li gorî Forbes, eger helikopterên şer ên pêşketî û çend sistemen berevaniya asmanî ji Herêma Kurdistanê re hebin, li ser aliyekî nabe metirsî. Lê belê wê bandoreke mezin li başkirina karînen hêzên Pêşmerge ji bo parastina navxweyên xwe bike.

Nerina Azad

Nêçîrvan Barzanî salvegera damezrandina partiyên Komunîst ên Iraq û Kurdistanê pîroz kir

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi boneya 31 saliya damezrandina her du partiyên komonîstên Iraqê û Kurdistanê bi

germî pîrozbahî li serkirdayetî û gelê Kurdistanê kir. Serokê herêma Kurdistanê pîrozbahîya 31 saliya damezrandina herdu partiyên komonîst ên Iraqê û Kurdistanê li serkirdayetiya herdu partiyên kir û dibêje, "Di vê slavegerê de em tekezî li ser pêwîstî û giringiya bihêzkirina kar û afirandina hevgirtineke zelal di nava aliyên tevahî yên siyasî û siyasî yên Iraq û Herêma Kurdistanê de dikin."

Barzanî dibêje "Em rêz û hurmetê ji rol, îrade, qurbanîdan û dîroka tekoşîna wan li ser asta Iraq û Herêma Kurdistanê dinirxînin."

Herwiha Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê got: Em tekezî li ser pêwîstî û giringiya bihêzkirina hevkarî, yekrêzî û pêkvejiyana di navbera hemû partî û pêkhatên siyasî yên Iraq û Herêma Kurdistanê bo derbaskirina kêşe û aloziyan û xizmetkirina baştir bo niha û paşeroja gel û welatê me dikin."

Nerina Azad

Hêro Mistefa dibe balyoza Misrê

Koşka Spî ragihand ku Serokê Amerîkayê Biden wê Hêro Mistefa wek Balyoza nû ya Misrê dest-nîşan bike. Qesra Spî ragihand ku Mistefa, ku ji Cotmeha 2019an heta Adara 2023an Balyoza Amerîkayê ya li Bulgaristanê bû, dîplomatek "bi tecrûbe" ye.

Di daxuyaniyê de hat bibîrxistin ku dîplomata Kurd di sala 2021an de ji aliyê Weqfa Carnegie ve wek "yek ji koçberên herî serkeftî yên Amerîkayê" hatiye hilbijartin.

Hêro Mistefa kî ye?

Hêro Mistefa di sala 1973an de li Hewlêra pay-

text ji dayîk bûye. Malbata wê di sala 1976an de ji ber zextên rejîma Baas a Iraqê neçar ma koçî DYAYê bike. Di sala 1995an de ji Zanîngeha Georgetown a Washingtonê mezûn bû. Mastera xwe li Dibistana Weedrow Wilson li Zanîngeha Princeton wergirt. Mistefa pêştir li Iraq, Portekîz, Hindistan, Lubnan û Yûnanîstanê xwedîyê nûnertiyên bilind yên dîplomatik bû. Ji ber gelek destkeftiyên xwe xelata Zimanê Matilda Sinclair wergirt. Di navbera 2009 û 2011 de, wê wek Şewirmendê Cîgirê Serokê Amerîka Joe Biden ji bo Lêkolînên Rojhilata Navîn û Asyaya Başûr kir.

Hêro Mistefa neh zimanan dizane: Kurdî, Îngilîzî, Erebi, Farisî, Hindî, Rûsî, Tirkî, Spanî û Yewnanî. Di sala 2009an de bi navê "Lehenga Amerîkî" li ser jiyana Hêro Mistefa belgefilmek hat amadekirin. Ji bo ku dîplomata Kurd dest bi kar bike, divê Senatoya Amerîkayê pêşniyara Biden bipejirîne.

rojvakurd.com

Almanya: Hêzên Almanyayê li Herêma Kurdistanê dimînin

Li gor zanyariyên malpera Serokatiya Herêma Kurdistanê, îro Barzanî re şand û tê de tevî spasiya ji bo pêşwaziya dostane ya Serokê

Sêşemê 28ê Adara 2023an, Wezîra Derve ya Almanyayê Annalena Bearbock nameyek ji Nêçîrvan Herêma Kurdistanê di dema serdana wê ya Herêma Kurdistanê de di rojên 7ê heta 10ê vê mehê de,

tekezî li ser berdwamiya piştewaniya welatê xwe ji bo Iraq û Herêma Kurdistanê dike û bal kişandîye ser berdwamiya hebûna hêzên Almanyayê li Herêma Kurdistanê.

Wezîra Derve ya Almanyayê spasî û pêzanîna welatê xwe ji bo Herêma Kurdistanê nîşan daye, ji bo mêvandarî û hewandina wan awareyan di encama êrişên DAIŞê de yên ji sala 2014an ve li Herêma Kurdistanê, bi taybetî jî mêvandariya awareyên ji pêkhateyên Mesîhî û Êzidî.

Li ser vê mijarê, Annalena Bearbock piştgiriya welatê xwe ji bo vegera awareyan bo cih û warên xwe dubare kiriye, ji bo vê mebestê jî, Herêma Kurdistanê û Iraqê han dide ku gotûbêj û xebat li ser vê mijarê bikin.

Herwiha destnîşan kiriye, ji bo Almanyayê girîng e ku karên cidî li ser rûbirûbûna metirsiyên guherîna keşûhewayê li Iraq û Herêma Kurdistanê werin kirin. **Nerina Azad**

Dr. Şaxewan Abdullah biryara Rakan Cibûrî ya ji kar avêtina 47 karmendên kurd betal kir

Cîgirê Serokê Parlamentoya Iraqê Dr. Şaxewan Ebdullah biryara parêzgarê Kerkûkê yê desteserkirî Rakan Seîd ya ji kar dûrxistina 47 karmendên kurd ji şaredariyê betal kir.

Piştî ku roja 2.3.2023ê parêzgarê desteserkirî yê Kerkûkê Rakan Seîd bi nameya jimare (5506) hewl da 47 karmendên kurd ji karûbarê şaredariya Kerkûkê ji kar dûr bixe û dawî li karê wan bîne. Cîgirê Serokê Parlamentoya Iraqê Dr. Şaxewan Ebdullah di nameyekê de ji Wezareta Avakirinê ya hikûmeta federal re ferman da ku xizmeta xwe berdewam bike. Bi vî awayî, bi biryara Cîgirê Serokê Parlamentoyê, ew 47 karmendên kurd li cihê xwe dimînin û xizmeta welatîyên Kerkûkê dikin. **Nerina Azad**

Serokê Giştî yê PAKê Mustafa Ozçelîk: Em Pêşewa Qazî Mihemed û hevalên wî bi giramî bi bîr tînin

Serokê Giştî yê PAKê Mustafa Ozçelîk di 76. salvegera darve kirina Pêşewa Qazî Mihemed û hevalên wî û hemû şehîdên Kurdistanê de daxuyanîyek nivîskî weşand.

Peyama Serokê Giştî yê PAKê Mustafa Ozçelîk wiha ye:
Em Pêşewa Qazî Mihemed û

hevalên wî bi giramî bi bîr tînin Serokkomarê Komara Kurdistanê Pêşewa Qazî Mihemed û hevalên xwe di roja 31.03. 1947an de li bajarê Mehabad a Rojhilatê Kurdistanê, li Meydana Çarçirayê , ji aliyê Dewleta Îranê ve hatin darve kirin.

Jiyan, helwest , şexsiyet û

wasîyet û parastinnameya li mahkemê ya Pêşewa Qazî Mihemed di eslê xwe de rêbaz û hişmendîya Kurdistanî pêşkêşî me dike.

Wasîyet, parastinname û helwesta Pêşewa Qazî Mihemed ji bo îro jî wazîfeyên me yên netewî û dirokî nîşanî me didin, di têkoşîna azadîya Kurdistanê de rêya me rohnî dike.

Gelê Kurdistanê dê Pêşewa Qazî Mihemed û şehîdên Kurdistanê ji bîr neke.

Em di 76emîn salvegera darve kirina wan de Pêşewa Qazî Mihemed û hevalên wî û hemû şehîdên Kurdistanê bi giramî bi bîr tînin.

31.03.2023

Mustafa Ozçelîk
Serokê Giştî yê PAKê (Partiya Azadîya Kurdistanê)

Li Kurdistanê bi du şeweyan petrol tê derxistin

Li Herêma Kurdistanê bi du awayan petrol tê derxistin yek bi fişara gazê ye û siruştî ye û yên din jî bi pompan tê derxistin.

Derbarê girtina bîrên petrolê li Herêma Kurdistanê, pispore dibêjin ku du corên girtina bîran hene yek ji wan demkî ye û yan din herdemî ye, ya ku li Herêma Kurdistanê heye Demkî ye û bandoreke mezin nabe, lê eger herdemî be wê demê bandorê li ser bîrên petrolê bike.

Li Herêma Kurdistanê bi du awayan petrol tê derxistin yek bi fişara gazê ye û siruştî ye û yên din jî bi pompan tê derxistin.

Hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê bo Bendera Ceyhan hate rawestandî. Niha bendora wê biryarê li ser bîrên petrolê bûye rojev. Ji ber ku karîna mezin a Herêma Kurdistanê nîne ji bo embarkirinê.

Du corên girtina bîrên petrolê hene, demkî û herdemî.

Pispore kolna bîrên petrolê

Semîr Nuiman dibêje, tiştê ku li Herêma Kurdistanê dibe dekmkî ye

û ziyana wê nîne.

Dibe di hin keysan de, sûd ji girtina bîrên petrolê hebe, ji ber ku wiha dike hevserengîya navbera petrol, gaz û ava jêr zewiyê biparêze, ku bi sedema berhemanîna petrolê têk diçin. Lê têkçûna bîrên petrolê jî, egereke çaverêkirî ye. Li Herêma Kurdistanê du cor ji berhemanîne

hene, siruştî û destkar, ku bi rêya pompan petrol tê berhemanîn, lê

guşara gazê gelek e û herdem bi awayekî siruştî tê berhemanîn.

Ji egera dirêjbûna westana hinardekirina petrolê, kompaniya bîrên petrolê bi awayekî taybet digirin, da rastî metirsiyê nebin û boriyên wan bi sedema gaza (Înc 2-S) neyên daxuran û xwarin, lê pêwîstiya wê yekê bi xerciyê heye. **Nerina Azad**

Diplomatê Amerîkî: Ji bo yasaya petrol û gazê divê destkarî di destûra Iraqê de bê kirin

Diplomatê berê yê Wezareta Derve ya Amerîkayê Vincent Campos, ragihand ku divê destkarî di destûra Iraqê de bê kirin û yasaya petrol û gazê bê derxistin daku pirsgerêkên navbera Hewlêr-Bexdayê çareser bibin.

Vincent Campos ji K24ê re daye xuyakirin, divê yasaya petrol û gazê der biçe, ku di dema borî de ji ber tunebûna wê yasayê bandora neyên li pêwendiyên Iraq û Herêma Kurdistanê dirust bûye û divê destkarî di destûra Iraqê de were kirin.

Campos dibêje; hebûna yasaya petrol û gazê, kêşeyên Iraqê çareser dike, bêtî yasayê ti pêşveçûnek pêk nayê, loma yasaya hidrokarbon, siberoja petrol û gazê dibe qonaxa îstiqarê ji bo xelkê Iraq û Herêma Kurdistanê.

Diplomatê Amerîkî diyar kir: "Piraniya kompaniyên cihanî ku li Iraq û Herêma Kurdistanê kar dikin, bêguman li benda wê yekê ne ku mafên wan bi yasayan parastî bin. Dema yasaya petrol û gazê der biçe, seqamgeriya aboriyê dirust dibe." **PeyamaKurd**

Emê pêwendiyên xwe yên ligel Herêma Kurdistanê bihêztir bikin

Konsulê Giştî yê Amerîka yê li Hewlêr tekezî li ser helwesta Washingtonê dike ku dixwaze di warên bazirganî û veberhênanê de pêwendiyên xwe yên ligel Herêma Kurdistanê bihêztir bike. Îro Pêncşemê 30ê Adara 2023an, Konsulê Giştî yê Amerîka yê li Hewlêr Irvin Hicks di konferanseke rojnamevanî de ragihand, Amerîka berdewam çavê wê li wê yekê ye ku pêwendiyên xwe yên ligel Herêma Kurdistanê di warên bazirganî û veberhênanê de bihêztir bike. Irvin Hicks diyar kir: "Ez dixwazim pîrozbahiyê li Wezareta Veguhestin û Gihandinê ya Herêma Kurdistanê bikim ji bo destpêxerîya nuwaze ku teknolojiya nû û derfetên kar dabîn dike. Gelek spas ji bo mêvandariya we." Di beşeke din a axaftina xwe de Irvin Hicks eşkere kir: "Em li hikûmeta Amerîkayê berdewam çavê me li wê yekê ye ku pêwendiyên xwe yên ligel Herêma Kurdistanê di warên bazirganî û veberhênanê de bihêztir bikin." **rojvakurd.com**

Serokwezîr Mesrûr Barzanî nameyek ji Wezîra Derve ya Almanyayê wergirt

Annalena Bearbock di nameya xwe de ragihand: "Ez xweşhal bûm ku min ji cenabê we bihîst, parasti-

Mesrûr Barzanî ji Wezîra Derve ya Almanyayê Annalena Bearbock nameyek wergirt. Di nameyê de

karan, cihê girîngiya taybet a hikûmeta we ye. Herwiha ez pêşwaziya germ li wê yekê dikim ku hûn dikarin bi awayekî çalak rûbirûyî bandorên qeyrana keşûhewayê bibin. Hemû ev pêşmercê wê yekê ne ku xelk li niştimana xwe asoya siberrojê bibînin." Annalena Bearbock di nameya xwe de diyar dike: "Ez spasiya we dikim ji bo wê yekê ku Herêma we ji sala 2014an ve gelek awareyên navxwe ji seranserê Iraqê wergirtine û heta niha jî hûn wan diparêzin. Êzidî, Mesîhî û xelkê ser bi kemîneyên din jî pêwîstiya wan bi asoya siberrojê heye, ku di jiyana nav kampan de zêdetir bibe û asayîşeke civakî ji wan re bibexşîne. Ez dixwazim we han bidim ku derbarê wê yekê de him li Herêma we û him di gotûbêja ligel Bexdayê de di xabata ser vê mijarê de berdewam bin.

Di dawiya nameyê de Wezîra Derve ya Almanyayê dibêje: "Ez hêvîdar im ku pêwendiyên navbera Bexda û Hewlêrê, piştî pêkanîna serkeftî ya hikûmetê li Bexdayê, li ser bingeha nû û pêbawer were avakirin, da ku çavkaniyên dewlemend ên Iraq û Herêmê bi awayê herî baş ji bo xizmeta xelkê xwe werin bikaranîn."

Nerina Azad

na mafên mirovan, bi taybetî mafên jinan û medyakaran, cihê girîngiya taybet a hikûmeta we ye." Wezîra Derve ya Almanyayê Annalena Bearbock nameyek ji Serokwezîrê Herêma Kurdistanê re şand û amaje bi serdana xwe ya dawî ya Herêma Kurdistanê da û ragihand: "Ez xweşhal bûm ku min ji cenabê we bihîst, parastina mafên mirovan, bi taybetî mafên jinan û medyakaran, cihê girîngiya taybet a hikûmeta we ye." Îro Sêşemê 28ê Adara 2023an, Serokwezîrê Herêma Kurdistanê

Annalena Bearbock spasiya Serokwezîrê Herêma Kurdistanê dike ji bo pêşwaziya germ û dostane ya di dema serdana Wezîra Derve ya Almanyayê bo Herêma Kurdistanê di rojên 7-10ê Adarê de, herwiha tekezî li ser berdewamiya piştevaniya Almanyayê ji bo Herêma Kurdistanê dike.

Wezîra Derve ya Almanyayê di nameya xwe de dibêje: "Ez xweşhal bûm ku min ji cenabê we bihîst, parastina mafên mirovan, bi taybetî mafên jinan û medya-

'Hinartina petrola Kurdistanê dê dest pê bike'

Cîgirê Serokê Lijneya Petrol û Gazê ya Parlamentoya Iraqê ragihand ku biryara rawestandina hinartina petrola Herêma Kurdistanê bo bendera Ceyhanê ya Tirkîyê demkî ye û îro yan sibe dê hinartina petrolê dîsa dest pê bike.

Cihgirê Serokê Lijneya Petrol û Gazê ya Parliyamenta Iraqê ragihand, ku biryara rawestandina hinardina petrola herêma Kurdistanê bo bendera Ceihan a li Turkiye demkî ye û dê evroj yan jî sibê bi biryar û rêkevîna navbera şandeya herêma Kurdistanê û hukûmeta Iraqê dest pê bike heta ku reşnivîsa qanûna bûdçeyê tê pesendkirin.

Îro Yekşemê Cîgirê Serokê Lijneya Petrol û Gazê ya Parlamentoya Iraqê Nehro Rewandîzî di bareya rawestandina hinardina petrola herêma Kurdistanê bi rêya bendera Ceyhanê ya Tirkîyeyî Rûdawê re ragihand "Şandeka Herêma Kurdistanê dê îro serdana Bexdayê bike û yek ji mijarên herî sereke ku dê bêne gotûbêj kirin dê hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê be."

Herwiha Rewandîzî got "Li gorî zanyariyan dê îro di navbera Herêma Kurdistanê û hikûmeta Iraqê de lihevkiyên were çêkirin da ku hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê berdewam bike heta ku parlamento reşnivîsa bûdçeya sala 2023an pesend bike û biryar wê bê dayîn."

Rewandîzî tekez kir û dibêje "Ez piştrast im ku rêkeftin dê pêk were, îro yan sibe hinartina petrola Herêma Kurdistanê dê bi rêjeya

berê dest pê bike." Got jî: piştî pesendkirina proje bûdçeyê, rêkeftina di navbera hikûmeta herêma Kurdistanê û hikûmeta navendî ya li ser petrolê dê cîbecî

bibe û petrol bi rêya SOMOyê bê firotin.

Şeva 24ê Adarê Dadgeha Bazirganiya Navdewletî ya Parîsê biryara doza ku Iraqê li dijî Tirkîyê vekirîye ji medyaya cîhanê re ragihand. Dadgehê biryar da ku nabe bêtî destûra hikûmeta federal a Iraqê, keştîyên petrolê yên wî welatî ji benderên Tirkîyê ber bi bazarên cîhanê ve biçin.

Roja Şemiyê Wezareta Samanên Sirûştîya Herêma Kurdistanê di beyannameyekê de ragihandîye, ku ew dê li ser daxwaza dadgeha Parîsê şandina petrola herêma Kurdistanê û Kerkûkê bi rêya borîyan bo Tirkîyeyê rawestînin.

Roja Şemiyê Wezareta

Samanên Sirûştîya Herêma Kurdistanê di derbarê rawestandina hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê û Kerkûkê bi rêya borîyê bo Tirkîyê li ser daxwaza dadgeha

Parsîsê ragihand "Biryara dadgeha Fransayê ya li gorî berjewendiyên hikûmeta Iraqê û li dijî Tirkîyeyê, wê li pêşiya têkiliyên me yên bi hikûmeta Bexdayê re nebe asteng. Di vê çarçoveyê de emê careke din serdana Bexdayê bikin û li ser mijarên pêwendîdar gotûbêj bikin û çareser bikin."

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî di twitterê de wiha got "Têgihîştina me ya vê dawiyê ya ligel Bexdayê, bingeheke baş e ji bo çareserkirina kêşeyên girêdayî biryara dadgehê ya îro. Tîmeke Hikûmeta Herêma Kurdistanê dê sibê (Yekşem) serdana Bexdayê bike û li ser esasê niyeteke baş gotûbêjên me berdewam bikin."

Nerina Azad

Mihemed Hacî Mehmûd: Eger em bibin yek, ti hêz nikare me têk bibe

Serokê Partiya Sosyalîst Demokrat a Kurdistanê tekezî li ser destûrbûna qewareya Herêma Kurdistanê kir û got, ti kesî xêrek bo Herêma Kurdistanê nekiriye û ev qeware li ser sîniyeke zêrîn

pêşkêşî gelê Herêma Kurdistanê nekiriye, lê belê, ew berhema xwîn û rondikên xelkê wê ye.

Serokê Partiya Sosyalîst Demokrat a Kurdistanê Mihemed Hacî Mehmûd di dema beşdarbûna xwe di bernameya "Basî Roj" a K24 de got: "Her kesê ku bixwaze dijmin bi ser qewareya siyasî ya Herêma Kurdistanê bikeve, gumane heye bavê wî Kurd be."

Mihemed Hacî Mehmûd got, divê Kurd hemû biryarên li dijî wan hatine girtin, red bikin, her wek çawa berê çendîn peyman û rêkeftinên ku bi armanca "qirkirin û tunekirina Kurdan" hatin îmzekirin, ku Kurdan têkoşîna xwe berdewam kirin û ji bo encamdana şoreşê, pirs jî aliyekî nekir û bi xwe mafên xwe bi dest xistin.

Serokê Partiya Sosyalîst Demokrat a Kurdistanê tekezî li ser berdewamiya firotina petrola Herêma Kurdistanê weke mafekî niştimanî û destûrî kir. Daxwaz jî ji sazî û nûnerên Herêma Kurdistanê kir ku li hember hemû bînpêkirinên mafên Herêma Kurdistanê bêdeng nemînin û bersiva wan bidin.

Mihemed Hacî Mehmûd di beşeke din a axaftinê xwe de bal kişand li ser girîngiya yekrêzî û yekdengiya gelê Kurd ji bo rûbirûbûna pirsgirêkan û got: "Eger em di nava xwe de bibin yek, ti hêz nikare me têk bibe."

Nerina Azad

Hêzên Amerîka û HSDê, li Rojava gera kifşê kir

Li gorî agahiyên ku Rewangeha Mafên Mirovan a Suriyeyê (SOHR) belav kirin, hêzên Amerîkayê li bajarê Heskê yê Rojava, bi Hêzên Suriyeya Demokratîk (HSD) re gera hevpar a kifşê kirine.

Li gorî agahiyên SOHRê, dewriyeyeke leşkerî ya ji 4 wesayîtên zirxî yên bi tîpa "Bradley" pêk dihat, tevî wesayîteke leşkerî ya DSGê, ji bo şopandina tevgerên li herêmê li gundewarên bakurê Heskê geriyar.

SOHRê ragihand ku hêzên Hevpeymanîya Navdewletî, duh li gundewarê Dêra Zorê jî seferê li dar xistibû.

Her wiha hat ragihandin ku dewriyeyeke leşkerî ya ji 7 wesayîtên zirxî pêk tê, tevî wesayîteke leşkerî ya HSDê, ji kêlgeha petrolê ya El-Omer derketin û li gund û bajarokên Dêra Zorê geriyar. Di nûçeyê de hat ragihandin ku dewriye bi firîna helikopteran a li herêmê çêbûye.

PeyamaKurd

Konsulê Giştî yê Amerîkayê serdana Fermangeha Pêwendiyên Derve kir

Irvin Hicks Jr. tekezî li ser berde-wamî û bihêzkirina pêwendiyên navbera Amerîka û Herêma Kurdis-

Amerîka û Herêma Kurdistanê di warên siyasî, aborî, ewlehî û bazir-ganiyê de kir. Duh roja Duşemê 27ê

Amerîkayê Beyan Samî Ebdurehman jî amade bû, Berpirsê Fermangehê behsa pêwendiyên dêrîn û dostane yên navbera Herêma Kurdistanê û Amerîkayê kir û bal kişand ser bihêzkirina zêdetir a pêwendiyên di warên cûr bi cûr de.

Li gor daxuyaniya Fermangeha Pêwendiyên Derve, herdu aliyên gotûbêj û danûstandina fikr û ramanan derbarê pêşatên herî dawiyên siyasî û raporta van demên dawî yên Wezareta Derve ya Amerîkayê de û di warên hevahengî û hekariya hevbeş de kirin.

Ji aliyê xwe ve, Konsulê Giştî yê Amerîkayê xweşaliya xwe ji bo vê hevdiîtinê nîşan daye û bal kişandiyê ser pêwendiyên dostane û hevpeymanî ya navbera Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Amerîkayê û tekezî li berdewamî û bihêzkirina pêwendiyên kiriyê di warên siyasî, aborî, ewlehî û bazirganiyê de.

Di dawiya hevdiîtinê de herdu aliyên behsa pêwendiyên navbera Hewlêr û Bexdayê kirine û pêşatên herî dawî yên Herêma Kurdistanê û Iraqê gotûbêj kirine. **Nerina Azad**

tanê di warên siyasî, aborî, ewlehî û bazirganiyê de kir. Konsulê Giştî yê Amerîka yê li Hewlêr Irvin Hicks Jr. serdana Fermangeha Pêwendiyên Derve yên Hikûmeta Herêma Kurdistanê kir û tekezî li ser berdewamî û bihêzkirina pêwendiyên navbera

Adara 2023an, Berpirsê Fermangeha Pêwendiyên Derve yên Hikûmeta Herêma Kurdistanê Sefîn Dizeyî pêşwazî li Konsulê Giştî yê Amerîka yê li Herêma Kurdistanê kir. Di hevdiîtinê de ku Nûnera Hikûmeta Herêma Kurdistanê ya li

Nêzîkî 300 hezar donim zeviyên cotkaran li Kerkûkê nakokî li ser in

Nêzîkî 300 hezar donim zeviyên cotkarên Kurd û beşek ji Tirkmenan li Kerkûkê nakokî li ser hene, beşek ji wan zeviyan dê ji bo cihên niştcihbûnê ji efserên artêşa Iraqê re û yên din jî wek baregehên leşkerî bîn veqetandin. Ji xelkê gundê Topzawa kêmtirî mehekê dem hatiye dayîn ku cih û warên xwe vala bikin

Wezareta Berevaniyê ya Iraqê dema kêmtirî mehekê dem daye xelkê gundê Topzawa ku zeviyên xwe vala bikin. Welatiyê gundê Topzawa Ehmed Kiwêxa, ku genim û ceh diçandin, niha neçar e 12 donim erd radeştî Wezareta Berevaniyê ya Iraqê bike da ku bibe cihê niştcihbûna leşkerên artêşê. Ehmed Kiwêxa dibêje: "Li aliyekî Erebên hawerde tèn me dikujin, li aliyê din jî dewlet axa me dagir dike."

Tevî ku tapoyên wan ên reş ên serdema Osmaniyan hene û hemû belgeyên xwedîtiya axa wan hene jî, lê di sala 1986'an de ew hatin sirgûnkirin û zeviyên wan radeştî Wezareta Berevaniyê hatin kirin.

Beşek ji zeviyên ku nakok li ser hene, ew zeviyên ku piştî sala 2017an ji aliyên Wezareta Çandiniyê ve peymanên wan hatine nûkirin e. tevahiya wan zeviyan ku di navbera Kurd, Ereb û Tirkmenan de pirsgirêk li ser heye, bi 300 hezar

donim tê texmînkirin.

Rêveberê Çandiyê yê Kerkûkê Zuhêr Elî ji K24ê re got: "Ew zeviyên

ku nakokî li ser hene 300 hezar donim e, 200 hezar donim zevî Îtîfan e û 100 hezar donim din jî ew in ku milkê wan jê hatiye standin."

Komîta Çandiniyê ya Parlamantoya Iraqê hay ji plana Wezareta Berevaniyê heye û zanyariyên wê li ser hemû zeviyên ku artêşa Iraqê dixwaze ji navçeyê çandiniyê veguherîne navendeke leşkerî hene. Endamê Komîta Çandiniyê ya Parlamantoya Iraqê Xerîb Ehmed ji K24ê re ragihand; "Wezareta Bere-

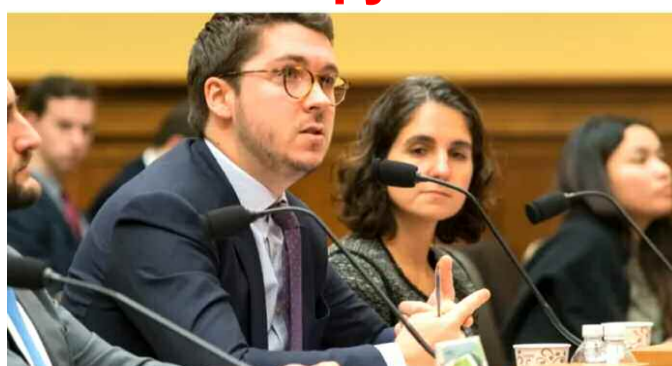
vaniyê bêyî agahiya cotkaran û li gorî siyaseta rejîma Beis bûye xwediyê zeviyan."

Devera ku dê ji bo niştcihbûnê bê bikaranîn 12 hezar donim erd e û 8 hezar donim erd jî li Daqûqê ye.

Li nahiya Sergeranê 40 gund û li Daqûqê jî 22 hezar donim erd di bin metirsiya erebkirinê de ne. Li Topzawa, Turkalan û Yayci nêzî 40 hezar donim erd di bin gefa desteserkirinê de ne. Zêdetirî 4 hezar donim erd ji bo avakirina baregeheke leşkerî li gundê Kulîtepa hatiye veqetandin, ku hemû di zevî jî di nava madeya 140 de ne. **Nerina Azad**

Heger Amerîka ji Sûriyê derkeve wê qiyamet rabe

Şirovekar Charles Lister, bal kişand ser hêzên Amerîka yên li Rojavayê Kurdistanê û got ku "heger leşkerên Amerîkî ji Sûriyê derkevin, wê qiyamet rabe" û anî zimên ku divê hewildanên hêzên Amerîkî li Sûriyê zêde bibin, ne kêmkirina wan. Yan na, vejîna DAIŞê tenê bi demê ve girêdayî ye. Lister, di destpêka meha Adarê de ligel şandek leşkerî ya Amerîkî serdana Rojava kiribû. Şirovekarê Amerîkî teqez kir ku Amerîka li Rojava û Sûriyê yekgirtî ye û got, nêzîkî 900 leşkerên Amerîkî li Rojavayê Kurdistanê û Sûriyê ji çavdêriya asmanî berpirs in. Lister, da zanîn ku herî kê 10 hezar endamên DAIŞê û zêdetirî 50 hezar jin û zarok li Rojava di 26 girtîgeh û du kampên di bin kontrola QSDê de ne û wiha got: "Ev rewşek xeter e, ji ber ku reva ji girtîgehê beşek ji DNAya DAI'ê ye."

Lister herwiha teqez kir ku hebûna Amerîkayê li Rojava û Sûriyê tevî ku li dijî DAIŞê ye, lê ji bo kontrolkirina Îranê jî gelekî girîng e. **rojvakurd.com**

Mesrûr Barzanî pîrozbahî li du partiyên komunîst kir

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî, îro 31ê Adarê bi boneya salvegera damezrandina Partiya Komunîst a Kurdistanê

Partiya Komunîst a Iraqê pîrozbahî li wan partiyên kir.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî di peyama xwe de diyar kir: "Bi boneya salvegera damezrandina herdu Partiyên Komunîst ên Kurdistanê û Iraqê, germtirîn pîrozbahiyê arasteyî sekreter û komîteya navendî û hemû endam û alîgirên Partiya Komunîst a Kurdistanê û Iraqê dikim û hêviya serkeftinê ji bo wan dixwazim."

Mesrûr Barzanî da zanîn ku herdu Partiyên Komunîst ên Kurdistanê û Iraqê, roleke diyar û berçav di bizava siyasî ya Iraqê û tevgera rizgarîxwaz a gelê Kurdistanê de lîstin û gelek qurbanî dane.

Herwiha Serokwezîr Barzanî got: "Ez hêvîdar im di xebat û têkoşîna xwe de berdewam bin ji bo berevanîkirina mafên rewşa yên xelkê Kurdistanê û pêşvebirina kultura demokrasî û firealî û azadiyê li Iraqê." **PeyamaKurd**

Roja hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê hat diyarkirin

Serokê Herêma Kurdistanê rojek ji bo hilbijartinên Parlemantoya Kurdistanê destnîşan kir.

Berdevkê Serokatiya Herêma Kurdistanê Dilşad Şahab îro 26ê Adara 2023an ragihand, Serokê Herêma Kurdistanê li gorî yasaya hejmarê (1) a sala 2005an ya sererastkirî ku yasaya Serokatiya Herêma Kurdistanê ye, fermana lidarxistina hilbijartinên xule şeşemîn a Parlemantoya Kurdistanê da.

Li gorî fermana Serokê Herêma Kurdistanê, roja 18/11/2023an wek roja hilbijartinên Parlemantoya Kurdistanê hatiye diyarkirin.

Di xala duyem a fermanê de hat: "Hemû aliyên siyasî pabend in ku hevkarî û hevahengiyê ligel Komîsyona Bilind a Hilbijartin û Rapirsîyê ji bo cîbicîkirina vê fermanê, gavên pêwîst bavêjin."

Dilşad Şahab got: "Serokatiya Herêma Kurdistanê daxwaz ji Parlemantoya Kurdistanê û hemû fraksiyonan dike ku lezê bidin pêngava dana baweriyê û aktîvîkirina Komîsyona Bilind a Hilbijartinan, ji bo ku di dema xwe ya yasayî de dest bi karên xwe bike.

Got jî: "Serokatiya Herêma Kurdistanê daxwaz ji hemû aliyên siyasî dike ku berjewendiyên Herêma Kurdistanê û mafên yasayî û destûrî yên gelê Kurdistanê di ser hemû berjewendiyên re deynin û kêşeyên li pêşiya sererastkirin û aktîvîkirina komîsyonê bidin aliyekî." **Nerina Azad**

Xidir Uso

Di dema şerê Cihanê yê 2. de, Tirkîye û Îran nêzî siyaseta Almanya û Îtalya ya faşîst bûn û meriv dikari bêje dost û hevkarên hev yên veşartî bûn. Loma Sovyet û Bîrtanya artêşên xwe xistin Îranê. Bi ketina van artêşan ya 1941, Mihemed Riza Pehlewî, di dewsa bavê xwe de bû desthilat. Loma di wê demajoyê de, dewleta Îran polîtîka xwe ya li hember Kurdan bi temamî guhert; hinek qedexeyên li hember gelê Kurd hat rakirin û kesên hatibûn nefikirin disa bi şûnde hatin vegerandin.

Gava ku artêşên Sovyet û Bîrtanya ketin Îranê, herdû dewlet jî bi Îranê re peymanek îmze kirin: Li gorî vê peymanê, artêşên herdû dewletan jî piştî şer herî pir di hundir şeş heyvan de wê Îranê terk bikin. Loma ew di dema dagîriya Îranê de, ji xeynî Azerbaycan û Mahabadê, têkelî rêvebirina karê dewleta Îranê, yên hundur û derve nebûn.

Weke tê zanîn, hêza Sovyetê ya dikeve Azerbaycan û Kurdistanê, xwe wek hêzek azadîxwaz û pişgirê gelê bindest rê da. Loma ji alî herdû gelan bi kêf û şahî hatin pêşwazîkirin.

Piştî ku hêza Sovyetê ket herêma Kurdistanê, ji bo ku xwe hêzek demî didît û pirs-girêkên girîng dernekeve pêşîya wan, diviyabû bi gelên xweçî yên herêmê re têkilîyên xweş deynin. Loma Karbidestê dewleta Sovyetê, têkelîyên xwe bi rewşenbîr, axa, şêx û serokeşîrên Kurd re danîn û wan vexwendî Sovyetê kirin. Li ser wê daxwazê civata Kurd, heyetek şand Azerbaycana Sovyetê. Piştî ku ew heyet vegeyîya, di 16 Îlon 1942 yan de, civînekê li dar dixin û bi navê Komeleyî Jîyaneweyî Kurd, bi kinahî Komel, rêxistinekê ava dikin. Komel di demek kin de bi hêz dibe û bi navê Niştîman rojnameyekê derdixe. Şêweyê Alarengîn yê dawîn û sirûda ey Reqîb jî ji alî rêxistina Komel ve tê amadekirin.

Di 1945 an de, karbidestên Azerbaycana Sovyetê, di bin serokatîya Qazî Mihemmed de disa heyetek Kurd, vexwendî Baku'yê dike. Serokwezîrê Komara Azerbaycanê Cafer Bakirof, ji heyeta Kurd re pêşniyara ku di hundir sînoren

Azerbaycanê de otonomîyekê bixwazin dike; lê heyeta Kurd vê pêşniyarê napejirîne. Piştî damezirandina Partîyek Demokratîk dike. Ji bo parastina xwe Kurd daxwaza alîkarîya çekan ji Bakirof dikin û Bakirof jî sozê dide ku wê çekan ji wan re bişîne.

Kurd bi bawerîya bi Sovyetê tevdigerin û biryarên xwe didin. Berpîrsên Kurd, di her

Brno û Martînî ku ji artêşa Îranê stendibûn, dide artêşa Kurd. Wê gavê hejmara leşkerên Komara Mahabadê digehije 13.000 an.

Bi avabûna Komara Mahabad re, zimanê Kurdî dibe zimanê fermî yê yekemîn; dibistanên Kurdî hatin vekirin; pirtûk, kovar û rojnameyên bi Kurdî hatin çapkirin û weşandin. Tiyatroya Kurdî hat

îdarekirin kir. Ev pêşniyar bi Qazî Mihemmed maqûl hatibû, lê bi serê xwe nikaribû biryar bidaya. Piştî ku bi balyozê Sovyetê şewirî, balyoz, li hemberî vê pêşniyara Îranê derket; pejiwandina vena li hemberî Komara Azerbaycanê wek îxanetekê şîrove kir. Lewra di vî warî de, di nava Azerbaycan û Komara Kurd de peymanek hebû.

Archi MahabadDi heyva Îlona 1946 an de, alîgirê Ataşeyê Emrîkî Archi Roosevelt, bajarê Mahabadê zîyaret kir; bi berpîrsên Komara Mahabadê re peywendî danî. Ji Kurdan pêşwazîyek baş dit. Wê gavê dibê ku "di rewşek werê de, Dewletên Emrîka yên Yekbûyî, ku nikaribe piştgirîya destxistinên Kurdan bike jî, tu egerek mafedar tune ye ku li

Sovyetê Haşîmov. Ew jî ji wan regot; "metirsin, tişt nîn e".

Di wê demê de, desthilata Kurd di bin serokatîya Qazî Mihemmed de, di 5 Berçîle 1946 an de ji bo parastina Mahabadê, komîtak şer ava dikin. Piştî biryara dewleta Îran ku têkevin herêma Komara Mahabadê, weke ku Sovyet tu helwestê rê nade, serokê eşîra Şikakan Umer Xan û hinek axayên din bi rêya balyozê Emrîka yê Tebrîzê ji desthilata Îranê re têt dikişînin ku wê girêdayî wan bin.

Piştî ku Kurd, dinêrin artêşa Îranê ket Azerbaycanê û Sovyet bédeng dimîne, berevacî vena jî Emrîka û Brîtanya, bi her awayî piştgirî û hevalbendîya dewleta Îran dikin, baş dizanin ku bi çekên xwe yên sivik nikarin bi artêşa Îran,

gavavêtina sîyasî de bi berpîrsên Sovyetê dişewirin. Loma ji bo têkilîyên Kurd û Sovyetê yên sîyasî û çandî bi rêkûpêk bimeşe, li ser daxwaza Kurdan, di Îlona 1945 an de, balyozê Sovyetê Haşîmov li Mahabadê komelak bi navê Navenda Têkilîyên Çandî vedike. Di Cotmeha 1945 an de jî, di bin serokatîya Qazî Mihemmed, Rêxistina Komel dicive û navê xwe wek Partîya Demokrat a Kurdistanê diguhere.

Di Mijdara 1945 an de, Sovyet mekînak çapê dîyarî Kurdan dike. Bi vê mekîne gelek pirtûk, kovar û rojname têt çapkirin. Di wê demê de, dest bi derxistina rojnama Kurdistanê jî tê kirin.

Azerbaycana Îranê, di 12 Berçîle 1945 an de, Komara xwe îlan dike û dixwazin Kurdistanê jî di hundir sînore wan de wek herêmek otonom bêt dîtin, lê Kurd vê daxwazê red dikin. Pêşewayên Kurd, ji berpîrsên Sovyetê re dibên; "Tu kes nikare me zorgayî ketina bin desthelatîya netewak ji xwe bi şûndetir bike, heger em têkevin zorek werê, wê gavê em li hemberî desthilatîya Îran dernayên".

komara kurdistanê2Di 22 Çile 1946 an de, piştî ku Qazî Mihemmed agahdarî dide berpîrsên Sovyetê, li Mahabadê li meydana Çarçira Komara Mahabadê îlan dike. Ji bo parastina Komarê artêşeke netewî hat sazîkirin. Hêza Pêşmerge, cihê hêza polis û leşkerên dewleta Faris girt. Wê gavê Mistefa Barzanî tevî 2000 pêşmergeyên xwe beşdarî artêşa Komarê bû. Karbidestên Sovyetê çekên sivik, li dora 5000 tufengên

avakirin û yekem car, jina Kurd, beşdarî jîyana sîyasî û çandî ya welat bû. Karmendên

Kurd, cihê yên Faris û Azerîyan girtin

Komara Mahabad, tenê li der û dora Mahabadê desthilatî dikir. Lê bajarên Bane, Serdeşt, Saqiz, Sine û Kermansah'ê hîna di bin dagîriya Îran û Brîtanya de bûn. Artêşa Kurd jî dixwest hemû bajarên Kurdistanê rizgar bike. Bîrtanya û Emrîka destûr nedida ku ev herêm têkevin destê Sovyetê. Loma her du dewletan jî bi îsrar dixwestin Sovyet ji Îranê derkeve.

Kurdistan MahabadArtêşa Kurd biryar da ku êrîşî hêzên dagîrker yê li Saqizê bike, lê berpîrsên Sovyetê bi tundî li hemberî vê daxwazê derketin û gotin; "bi tu warî em alîkarîya we nakin". Di buhara 1946 an de, Sovyet leşkerên xwe ji Îranê bi şûnde kişand.

Piştî ku Sovyetê artêşa xwe ji Azerbaycan û Kurdistanê

kişand, bi daxwaza çareserkirina pirs-girêka Kurd ya bi aşîfî, dewleta Îranê Qazî Mihemmed, di tebaxa 1946 an de vexwendî Tahrane kir. Serokwezîrê Îranê pêşniyara ku Kurdistan di hundir sînore Îranê de, ji alî walîyekî ve bêt

hemberî bidestxistinên Kurdan derkeve. Lê piştî du heyva ku dewleta Îran, biryara ku ji nû de Azerbaycan û Kurdistanê dagîr bike stend, balyozê Emrîka George F. Allen bi daxwîyanîyekê piştgirîya vê helwesta Îran ya mêtinkar kir.

Dewleta Îran biryar girt ku di 12 Berçîle 1946 an de, leşker bişîne Azerbaycanê. Ji bo ku Sovyet wan neparast, kar-

loma ji bo ku xisarek mezin çê nebe, di 17 Berçîle 1946 an de bajarê Mahabadê radestî artêşa Îran dike.

Di 21 Berçîle 1946 an de, serokê artêşa Îran Hûmayûnî, 45 kes ji serok, rêvebir û karbidestên Komara Mahabad û Partîya Demokratîk Kurdistanê, li avahîya beledîya Mahabadê dicivîne. Doza çekên ku Sovyetê dabûn wan û yên ku artêşa Kurd, ji artêşa Îran stendibûn, li wan dike û piştî civîne, wan tevan davêje zîndanê.

Dewleta Îran, di 23 çile 1947 an, bi darazek leşkerî ya ji raya giştî re veşirtî, pêşewayê Kurd Qazî Mihemmed, Birayê wî Evdilqadir Sadrî û pismamê wî Mihemmed Huseyîn Seyfî bi cezayê mirinê ceza dike û di 30 Adar 1947 an de tevî hevalbendên wan yên din wan bi dar dadikin.

Piştî ketina Komara Mahabad, hemû sazî, dezgeh û qanûnên dewleta Kurd hatin qedexekirin; pirtûk, kovar, rojnameyên Kurdî û prwerdeya bi zimanê Kurdî hat qedexekirin û zimanê fermî dîsa bû yê Farisî. portal.netewe.com

Премьер-министр Барзани поздравил лидеров ОАЭ с новыми назначениями

Премьер-министр Курдистана Масрур Барзани поздравил Объединенные Арабские Эмираты и министром президентского суда. Шейх Мансур бин Заид Аль Нахайян был назначен вместе с

Премьер-министр Барзани также передал свои поздравления Его Высочеству шейху Хаззе бен Заиду и Его Высочеству шейху Тахуну бин Заиду в связи с их назначением заместителями правителя Абу-Даби.

Назначения были объявлены шейхом Мухамедом в среду, что подтверждает приверженность ОАЭ развитию политического и экономического ландшафта страны. Халед бин Мохамед бин Заид Аль Нахайян был назначен новым наследным принцем Абу-Даби, а Хазза бин Заид и Тахун бин Заид были назначены заместителями правителя Абу-Даби, сообщает "Emirates News Agency".

В последние годы Курдистан и ОАЭ работают над укреплением своих экономических и торговых связей. ОАЭ являются одним из крупнейших инвесторов в Курдистане, при этом несколько эмиратских компаний инвестируют в различные сектора, включая энергетику, строительство и гостиничный бизнес. kurdistan.ru

(ОАЭ) с рядом недавних назначений, сделанных президентом шейхом Мухаммедом бен Заидом Аль Нахайяном.

В серии твитов, опубликованных в среду, 29 марта, премьер-министр поздравил Его Высочество шейха Мансура бен Заида Аль Нахайяна с назначением новым вице-президентом страны

нынешним вице-президентом Мохаммедом бин Рашидом Аль Мактумом, который также занимает посты премьер-министра и правителя Дубая.

Масрур Барзани выразил готовность укреплять сотрудничество с ОАЭ под руководством Его Высочества шейха Мухаммеда бен Заида Аль Нахайяна.

Конфликт между Турцией и РПК повлиял на уровень безработицы в Дохуке

Продолжающиеся военные столкновения между турецкой армией и "Рабочей партией Курдистана" (РПК) повлияли на уровень безработицы в провинции Дохук Иракского Курдистана. Это заявление было сделано 30 марта губернатором Дохука Али Татаром во

время брифинга для журналистов. Он объяснил, что ущерб, нанесенный конфликтом, помешал провинции достичь своей цели - зафиксировать самый низкий уровень безработицы в курдском регионе Ирака.

Кроме того, Татар сообщил, что более 330 деревень провинции были эвакуированы из-за военных действий между турецкой армией и РПК, и что многие из этих деревень остаются незаселенными, а их жители остались без работы.

Кроме того, продолжающиеся бои не позволяют властям предоставлять основные услуги гражданскому населению приграничных деревень. Большинство жителей приграничных сел Иракского Курдистана занимаются сельским хозяйством и разведением скота. От военного конфликта страдают пастбища, сельскохозяйственные поля и природа. Турция считает РПК террористической организацией, которая регулярно атакует ее позиции в приграничных районах Курдистана. Региональное правительство Курдистана (КРГ) и власти Ирака последовательно призывают как турецких военных, так и партизан РПК воздерживаться от использования территории Ирака для разрешения конфликтов. kurdistan.ru

К 32-й годовщине массового исхода курдов

Каждый год 31 марта жители Иракского Курдистана отмечают трагическую годовщину массового бегства 1991 года, когда, спасаясь от террора режима Саддама Хусейна, свои дома покинули более миллиона курдов.

После десятилетий революций и жертв ради свободы 5 марта 1991 года курды северного Ирака

начали народное восстание, изгнав силы режима "Баас" из Курдистана. Но в результате жестких военных операций иракскому режиму удалось отбить часть территорий Курдистана. Напряженные боевые действия привели к массовому исходу курдов в горы, а затем с 31 марта 1991 года - в Иран и другие страны.

В общей сложности 1 400 000 человек были перемещены и нашли убежище в Иране, Европе и Америке, столкнувшись с гуманитарной катастрофой, которая побудила Совет Безопасности ООН принять резолюцию 688 об объявлении бесполетной зоны над курдскими территориями Ирака.

США остаются приверженными партнерству с Курдистаном и Ираком

США вновь подтвердили свою приверженность сотрудничеству с Иракским Курди-

станом. Заместитель официального представителя Государственного департамента Ведант Пател подчеркнул важность их стратегического партнерства.

Выступая на брифинге для прессы, Пател сказал, что "Ирак, включая Иракский Курдистан, является стратегическим партнером США, и у нас есть долгосрочные обязательства перед этим регионом".

Далее он пояснил, что это обязательство было подтверждено в ходе Стратегического диалога в июле 2021 года, в ходе которого представители обеих стран обсудили ряд вопросов, включая безопасность, экономику, культуру, образование и здравоохранение.

Курдистан известен как самая стабильная и процветающая часть Ирака и союзник Соединенных Штатов в регионе. Высокопоставленные официальные лица США часто высоко оценивают успех региона и его важность как союзника. Президент Джо Байден также является сторонником курдов и называет бывшего курдского президента Масуда Барзани своим хорошим другом. kurdistan.ru

ДИПЛОМАТ

№ 12 (524) 25-31 март 2023-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Глава МИД Германии поблагодарила Курдистан за предоставление убежища беженцам

Министр иностранных дел Германии Анналена Бербок в письме президенту Курдистана

федеральное правительство Ирака активизировать усилия по этому вопросу.

сирийских беженцев. Многие из них по-прежнему не хотят возвращаться в свои родные города из соображений безопасности.

В Курдистане находятся почти 320 000 иракских езидов, которые в настоящее время живут в лагерях по всему региону. Спустя почти девять лет после того, как террористы атаковали их родной Синджар в провинции Ниневия, большинство из них остаются в Курдистане и не могут вернуться в свой родной район из-за нестабильности и отсутствия безопасности, вызванных многочисленными вооруженными группами.

В 2020 году ООН помогла заключить Синджарское соглашение между Эрбилем и Багдадом, чтобы восстановить нормальную жизнь в езидском районе и способствовать возвращению внутренне перемещенных езидов в их дома. Согласно соглашению, Багдад должен решать проблемы безопасности и политические проблемы в городе в тесном сотрудничестве с КРГ.

Пакт все еще остается не реализованным. Вооруженные группы, включая проиранские "Хашд аш-Шааби" и зонтичные группы турецкой "Рабочей партии Курдистана" (РПК), продолжают действовать в Синджаре.

kurdistan.ru

Нечирвану Барзани выразила благодарность Курдистану за прием людей, спасающихся от насилия и преследований.

В своем письме курдскому лидеру высокопоставленный дипломат Берлина выразила "благодарность Германии региону Курдистан за прием беженцев, особенно беженцев-христиан и езидов, которые находятся в Курдистане с 2014 года после нападения ИГИЛ ["Исламского государства"]". Об этом говорится в заявлении, обнародованном офисом курдского президента. Также в письме министр подчеркнула, что Берлин поддерживает возвращение беженцев и ВПЛ в дома их предков, и призвала регион Курдистан и

Заявив о решающей роли, которую Эрбиль и Багдад играют в региональной стабильности, г-жа Бербок подтвердила постоянную поддержку своей страны Ираку и Курдистану и подчеркнула необходимость присутствия немецких войск в Курдистане.

Курдистан предоставил убежище тысячам людей, спасающихся от конфликтов и насилия после войны в Сирии и появления террористической группировки "Исламское государство".

В январе этого года Региональное правительство Курдистана (КРГ) сообщило, что в 2022 году в Курдистане все находился почти миллион временно перемещенных иракцев и

Губернатор Эрбиля рассказал школьникам о важности защиты окружающей среды

30 марта регион Курдистан присоединился к мировому сообществу наций, чтобы отметить первый Международный день безотходного производства в попытке повысить осведомленность о рисках для здоровья и окружающей среды, которые представляют отходы жизнедеятельности человека.

В поддержку инициативы губернатор Эрбиля Омед Хошнав посетил одну из столичных школ, чтобы рассказать детям о важности защиты окружающей среды, в том числе путем минимизации и утилизации отходов в школах и дома. Губернатор подарил школе несколько мусорных баков, чтобы помочь учащимся научиться правильно обращаться с отходами.

В декабре прошлого года Генеральная Ассамблея Организации Объединенных Наций провозгласила 30 марта Международным днем безотходного

производства для популяризации рационального обращения с отходами и предотвращения загрязнения окружающей среды.

kurdistan.ru

Премьер-министр Судани: Ирак привержен демократическим ценностям, несмотря на трудности

Премьер-министр Ирака Мухаммед Шиас-Судани посредством видеоконференции выступил перед мировыми лидерами на саммите, посвященном состоянию демократии во всем мире. Он подтвердил свою приверженность продвижению демократических принципов в стране.

"Наше правительство стремится продвигать свободу мнений и их свободное выражение в соответствии с законом, и стремится обеспечить подходящие условия для проведения провинциальных выборов, запланированных на этот год", — говорится в заявлении, опубликованном пресс-службой Судани вечером 29 марта. Иракский лидер выступил на саммите по официальному приглашению президента США Джо Байдена. На саммите были рассмотрены глобальные проблемы, стоящие перед демократиями во всем мире, и способы реагирования на них при защите основных демократических ценностей.

Премьер-министр Ирака подчеркнул многочисленные трудности, с которыми столкнулась его страна после свержения режима Саддама Хусейна в 2003 году, включая коррупцию и сектанство, которые стоят на пути утверждения демократических принципов.

Он изложил повестку дня своего кабинета и подчеркнул, что одной из приоритетных целей является "укрепление демократии в политической и общественной жизни".

Одним из основных препятствий, стоящих на пути усилий страны по демократизации, является коррупция. Ирак занимает 157-е место в списке Индекса восприятия коррупции "Transparency International" из 180 стран мира.

kurdistan.ru

Беспилотник Коалиции потерпел крушение недалеко от Эрбиля

Беспилотник, принадлежащий возглавляемой США Международной коалиции по борьбе с "Исламским государством" (ИГ), в результате технической неисправности вечером 28 марта упал в жилом районе на западе провинции Эрбиль Иракского Курдистана. О пострадавших не сообщается.

Источник в управлении безопасности Эрбиля сообщил "BasNews", что инцидент произошел в общине Себиран во время учебной миссии Коалиции. Упавший беспилотник взорвался в жилой дом. На место происшествия направлена специальная группа для расследования причин крушения.

Коалиционные силы еще не сделали официального заявления по поводу инцидента.

Международная коалиция действует в Ираке и Сирии. Она была создана в 2014 году для борьбы с "Исламским государством" (ИГ). В нее входят более 80 стран. Соединенные Штаты являются ее крупнейшим поставщиком войск, оборудования и средств.

kurdistan.ru

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:
TAHİR SÜLEYMAN
İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:
TAHİR SİLƏMAN
УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
ТАХИР СУЛЕЙМАН
Tel: +994 50 352-33-18
+994 55 202-73-53

Xüsusi müxbir:
Tariyel Cəlil
Региональный корреспондент:
Усуб Тейфур
Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın
mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə
S. Mehmandarov ev 25,
mənzil 17
Navnisan: Bakı Az1040, soyaq
S. Məhmandarov xani 25, mal-17
Адрес: Баку Az1040, улица
С. Мехмандаров дом 25, кв. -17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar
mərkəzində yığılıb səhifələnilib və
"Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.
e-mail: hewler@mail.ru
Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966
BUSB-un Sabunçu rayon filialı
VÖEN 1800061582
H/h 438010000
Sifariş: 1500